

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Idänkaupan toimintaympäristö nyky-Venäjällä

Kastikainen, Nella & Salonen, Kaisa

2016 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Idänkaupan toimintaympäristö nyky-Venäjällä

Kastikainen Nella
Salonen Kaisa
Liiketalouden koulutus
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2016

Kastikainen Nella, Salonen Kaisa

Idänkaupan toimintaympäristö nyky-Venäjällä

Vuosi 2016 Sivumäärä 63

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista keskustelua idänkaupan venäläisestä toimintaympäristöstä tällä hetkellä Suomessa käydään.

Opinnäytetyön tietoperustassa tarkasteltiin Venäjän lähistoriaa sekä Neuvostoliiton aikaista aikaa. Historiakatsaus alkoi Neuvostoliiton kaudesta sekä Neuvostoliiton hajoamisesta. Historiakatsauksessa kerrottiin myös nyky-Venäjän alkuaajoista, Suomen ja Venäjän välisestä kaupasta sekä Venäjän vaikutuksesta Suomeen. Historiaosuus päättyi kuvaukseen Putinin nyky-Venäjältä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka muotona käytettiin narratiivista tutkimusotetta. Media-aineiston avulla koottiin lehdistössä käytävää keskustelua kuvaava median narratiivi. Teemahaastattelun avulla taas muodostettiin idänkaupan ammattilaisen narratiivi. Lopuksi näitä kahta narratiivia verrattiin keskenään.

Tutkielman tuloksena selvisi, että suomalaisen median ja haastatellun idänkaupan ammattilaisen lausunnot Venäjältä ja sen tilanteesta erosivat huomattavasti toisistaan. Media antoi negatiivisemmän kuvan Venäjältä kuin haastateltu idänkaupan ammattilainen. Median versiossa kaikki Venäjän ongelmat näyttivät johtuvan Putinin hallinnosta. Idänkaupan ammattilainen puolestaan korosti myös muita syitä Venäjän huonoon tilanteeseen, kuten pankkijärjestelmä sekä öljyn hinnan muutokset. Median narratiivista puuttuivat myös Venäjän kansaa arvostavasti käsittelevät kuvaukset. Näitä löytyi sen sijaan idänkaupan ammattilaisen narratiivista, joka näiden kautta maalasi idänkaupalle median luomaa kuvaa valoisimmat näkymät.

Vaikka tutkimusprosessi nosti esiin yleistettäviksi kelpaavia tuloksia, ei näistä voida tehdä yleistyksiä. Tulosten yleistäminen ei ole mahdollista siksi, että tutkimusaineisto oli suppea. Tässä tutkielmassa tavoitteena olikin tutkimuksellisten avausten tekeminen. Näiden avausten yleistettävyyden testaaminen jää mahdollisten jatkotutkimuksien varaan.

Asiasanat: Venäjä, idänkauppa, narratiivinen tutkimus, teemahaastattelu, laadullinen tutkimus

Kastikainen Nella, Salonen Kaisa

Trade environment in modern Russia

Year	2016	Pages	63
------	------	-------	----

The purpose of this thesis is to research, what kind of discussion the Russia's trade environment is causing in Finland.

The knowledge base of this thesis studied Russia's and Soviet Union's recent history. The examined period lasted from the Soviet Union's establishment to the fall of the Soviet Union and to early times of modern Russia. Also the history of trade between Finland and Russia and Russia's impact on Finnish economy were examined.

The thesis was conducted as a qualitative study, more accurately as a narrative research. The media material was used to create the narrative that describes the discussion concerning the current situation of the trade environment between Russia and Finland. The theme interview established the Russian trade professional's narrative. At the end these two narratives were compared.

The outcome of this thesis was that the statements of Russia's current situation significantly diverged between the Finnish media and professional of Russian trade. The Finnish media formed a more negative image of Russia's situation than the professional of Russian trade. According to Finnish media all the problems in Russia were caused by the Putin's administration, while the professional of Eastern trade highlighted other reasons for Russia's bad situation such as the banking system as well as the price changes of oil. The appreciative descriptions of Russia's population were missing from Finnish media's narrative, when professional of Russian trade included these descriptions in his narrative. Thus the professional of Russian trade created more positive images of the future of Russian.

Even though the thesis highlighted some outcomes which could be generalized, they cannot be generalized as the data was too limited. The purpose of this thesis was to open discussion for future research. It remains upon the possible future studies, to test the results of this thesis.

Keywords : Russia, Russian trade, narrative research, theme interview, qualitative research

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Neuvostoliiton aika	7
3	Neuvostoliiton jälkeinen Venäjä	10
	3.1 Venäjän kasvun aikakausi 2000-2008	14
	3.2 Suomen ja Venäjän välinen kauppa.....	16
	3.3 Venäjän vaikutus Suomeen.....	19
4	Venäjän kulta-aika.....	22
5	Putinin aikakausi	24
	5.1 Putin, kansanjohtaja	25
	5.2 Euraasia ja tulliliitto	26
	5.3 Ukrainan kriisi.....	27
	5.4 Venäjä-pakotteet	28
6	Tutkimuksen toteutus.....	28
	6.1 Laadullinen tutkimus.....	29
	6.2 Narratiivinen tutkimusote	30
	6.3 Mediakatsaus	31
	6.4 Narratiivinen haastattelu.....	31
	6.5 Teemahaastattelu	32
7	Median narratiivi idänkaupasta	34
8	Idänkaupan ammattilaisen narratiivi	43
9	Narratiivien vertailu.....	53
10	Johtopäätökset ja pohdinta	56
	Lähteet.....	58
	Kuviot	61
	Liitteet	62

1 Johdanto

Venäjä on aina ollut suurvalta ja tulee sellainen myös olemaan tulevaisuudessa. Suomelle Venäjä on ollut aina tärkeä kauppakumppani ja Venäjän talouden muutokset ovat vaikuttaneet Suomen kauppaan. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen suomalaisten vienti romahti, mutta elpyi nopeasti uuteen kasvuun ja uusia yrityksiä alkoi syntyä runsaasti. Nousukautta kesti 2000-luvun puoleen väliin saakka, jonka jälkeen yrityksillä on ollut vaikeaa Venäjällä. Nykyään Venäjän kauppa on hiipunut ja Venäjällä pärjäävät enää huippuosajat sekä yritykset, joilla on tietotaitoa ja näppäryyttä.

Tässä opinnäytetyössä keskitymme tutkimaan Venäjän lähihistorian muutoksia sekä tämän hetkistä Venäjän tilannetta. Selvitämme Venäjän pakotteiden vaikutuksia taloudelliseen tilaan ja siihen, miten tilanne on vaikuttanut suomalaiseen keskusteluun mediassa ja idänkaupaa käyvissä yrityksissä. Opinnäytetyömme empiirinen osuus koostuu kahdesta osiosta. Ensimmäisessä osiossa tutkimme Venäjän liiketoimintaympäristön muutoksia mediakatsauksen avulla. Mediakatsaus toimii aineistona median narratiiville. Median narratiivi on media-aineiston pohjalta konstruoimamme kertomus Venäjän ja idänkaupan tilanteesta. Opinnäytetyön toisen empiirisen osion pohjana on äänitetty ja litteroitu yrityshaastattelu, jonka pohjalta olemme konstruoineet idänkaupan ammattilaisen narratiivin. Lopuksi vertailemme näitä kahta narratiivia keskenään.

Opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa, vaan työ tehdään oman kiinnostuksen ja asian ajankohtaisuuden takia. Nykyinen talouden suhdanteiden paranemisen epävarmuus sekä Venäjän talouden tuoma epätietoisuus muuttavat suomalaisten yritysten tapaa toimia Venäjän markkinoilla. Työssämme pyrimme tutkimaan millaisen kuvan media luo Venäjän tilanteesta ja vertailemme sitä idänkaupan ammattilaisen tarinaan. Työmme avulla pyrimme ymmärtämään ensinnäkin suomalaista Venäjä-keskustelua ja toiseksi Venäjän tilannetta ja sitä, miten se vaikuttaa markkinoihin Suomessa.

2 Neuvostoliiton aika

Neuvostoliitto syntyi kun kansalaissodan kausi Venäjän historiassa päättyi vuoden 1922 lopulla. Samaan aikaan Venäjä jaettiin liittotasavaltoihin kansallisin perustein ja nämä liittotasavallat yhdistyivät Sosialististen neuvostotasavaltojen liitoksi eli Neuvostoliitoksi. Tällöin vallassa oli kommunistinen puolue, jolla oli keskittynyt poliittinen valta. Samalla muut Neuvostoliiton valtioelimet olivat olemassa lähinnä kullissien takia. (Ketola & Vihavainen 2008, 101-103.)

Neuvostotalous syntyi yhteisen omistuksen, teollistamisen ja suunnitteluun perustuen ja vahvistui 1930-luvulta lähtien. Neuvostotaloudella oli oma sisäinen johdonmukaisuutensa ja loogiikkansa, mikä sai sen vieroksumaan uusia elementtejä. Neuvostotalous säilyikin uudistamattomana aina 1980-luvulle saakka. (Rautava & Sutela 2000, 23-24.)

Neuvostoliitto on historiassa nähty barbaarien maana, joka ei ole osa Eurooppaa. Samalla sitä on kuvailtu eksoottiseksi maaksi. Monet aristokraatit sanoivatkin Neuvostoliittoa luvatuksi maaksi. Kuitenkin ne, jotka matkustivat Neuvostoliittoon, pettyivät ja huomasivat eron muuhun Eurooppaan. (Smith 2005, 123.) Sosialististen talouden alkuperäinen ihanne oli toimia yhtä täsmällisesti ja tarkkaan kuin mekaaninen kone tai armeija, mutta tämä ei koskaan toteutunut. Neuvostotalous oli huonosti määritelty, epäjohdonmukainen, ristiriitainen ja epäselvä. Järjestelmää voi pitää organisoidun vastuuttomuuden järjestelmänä, jonka sekavuutta lisäsi se, että hallinto itse oli tuottamattomaksi määriteltyä toimintaa, joka sai vähän ja huonoja voimavaroja. (Rautava & Sutela 2000, 30-31.)

Vuonna 1949 perustettiin Neuvostoliiton aloitteesta sosialististen maiden talousyhteisö SEV (keskinäisen taloudellisen avun neuvosto) sosialismiin suuntautuneiden maiden jälleenrakentamisen turvaamiseksi. SEV:n perustajana valtioina toimivat Neuvostoliitto, Bulgaria, Tšekkoslovakia, Unkari, Puola ja Romania. SEV:n ideana oli toimia vastavuoroisuuden periaatteella. Tämä periaate tarkoitti sitä, että Neuvostoliitto turvasi veljesmaiden kansantalouksien polttoaineiden, energian ja raaka-aineiden saannin kohtuuhintaan ja vastaavasti liittolaismaat auttoivat Neuvostoliittoa tuottamallaan koneilla, elintarvikkeilla ja kulutustavaroilla. (Kansantasavalta 2015.) Maat toimivat keskenään siis vastavuoroisesti eli jokainen osapuoli hyötyi toisistaan.

SEV-maiden ulkomaankaupan pääpiirre 1980-luvun alkupuolelle asti oli ulkomaankaupan valtion monopoli. Valtion monopoliasema perustui ajatukseen tuonnin ensisijaisuudesta ja viennin katsottiin olevan luopumista tarpeellisista resursseista. Neuvostoliiton vienti hoidettiin raaka-aineiden ja energian myynnillä. (Larimo, Parkkonen & Tuomala 2000, 117.)

1970-luvulla SEV:n järjestelmässä alettiin huomata heikkouksia, jotka johtuivat sen sisällä harjoitetusta kaksoisprotektionismista, joka vieroitti alueen kansantaloudet esimerkiksi muun maailman teknologisesta kehityksestä. SEV-maiden ei tarvinnut huolehtia teollisuustuotteidensa markkinoinnista, koska suurin osa ulkomaankaupasta käytiin SEV-maiden keskinäisenä kauppana. Lisäksi kunkin maan valtion ulkomaankaupan monopoli varjeli maidensa kasvavaa teollisuutta ulkoiselta kilpailulta. (Larimo, Parkkonen & Tuomala 2000, 117.)

Neuvostoliiton ongelmana oli se, että sen tuotantokapasiteetti oli vanhanaikaista, ja sekä teknologian jälkeenjääneisyys markkinatalousmaihin verrattuna kasvoi. Usko suunnitelmatalouteen alkoi horjua, koska saavutuksiin ei päästy, ja ongelmaa yritettiin korjata yritysten taloudellisella ja teknillisellä tuntemuksella. (Viita 2006, 149-150.)

SEV-maat kohtasivat 1980-luvulla maiden kehityksen hidastumisen, koska raaka-aineiden kallistumisen, oman tietotaidon puutteellisuuden sekä uuteen tekniikkaan kohdistettujen kaupankäynnin esteiden vuoksi. Tämä vaikutti Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan mahdollisuuksiin ylläpitää lännensuhteen tasavertaista kasvua ja sitä kautta talous supistui. Samalla keskusjohdoisen taloudenpidon perinteinen malli ajautui umpikujaan ja Itä-Euroopan maissa alettiin talousuudistusten myötä purkaa tiukkaa ulkomaankaupan monopolia. Neuvostoliitossa ulkomaankaupan monopolia alettiin purkaa vuonna 1986. Se se vaati vakauttamisen ja talouden tasapainottamisen, hintojen ja ulkomaankaupan vapauttamisen, valtion omistuksen purkamisen sekä tuotannon uudelleenorganisoinnin ja rakennemuutoksen. Siirtyminen suunnitelmataloudesta markkinatalouteen oli Neuvostoliitolle tuskainen matka. (Larimo, Parkkonen & Tuomala 2000, 117-118.)

Neuvostoliiton perestroikan (rakennemuutoksen) aikaan 1980-luvun lopussa toteutettujen poliittisten sekä taloudellisten muutosten joukossa oli myös päätösvalan hajauttaminen, joka johti vähitellen talouden toimijoiden ja alueiden roolien muutokseen. Hajauttamisella pyrittiin siirtämään päätösvaltaa maan alemmille tasoille ja alueille. Näillä toimilla oli tarkoituksena vauhdittaa talouden kehitystä kokonaisuutena ja edesauttaa perestroikan poliittisten tavoitteiden saavuttamista. Tarkoituksena ei ollut saattaa maan taloutta kaaokseen ja hajottaa Neuvostoliittoa itsenäisiksi valtioiksi. (Helanterä & Tynkkynen 2003, 113-114.) Neuvostoliiton sisäisessä integraation dynamiikassa alkoi tapahtua muutoksia 1990-luvun vaihteessa. Aikaisemmin kansantalouden toimivuus oli edellyttänyt, että kaikki talouden toimijat suorittivat oman tehtävänsä kansantalouden kokonaisuuden hyväksi. Keskusvallan otteiden hellittäessä Neuvostovallat ryhtyivät ajamaan omia etujaan. Neuvostoliiton osat eivät enää olleet valmiita toimimaan kokonaisuuden hyväksi vaan nousivat vastarintaan. (Helanterä & Tynkkynen 2003, 114.)

Neuvostoliiton ideologiaan kuului järjestelmän varaukseton ylistäminen. Mihail Gorbatsovin kerrottua maan joutuneen lähes kriisiin tuli tilanne shokkina kaikille vuonna 1986. Gorbatsov yritti 1980-luvun lopulla saada sosialistisen järjestelmän toimimaan ja talouden uuteen nousuun. Myös ulkopoliittikaan yritettiin saada muutoksia ja niin sanottua ”uutta ajattelua”. Uudella ajattelulla tarkoitettiin ajattelua, jossa kaikki osapuolet voittivat, mikäli ekokatastrofi ja ydinsota voitiin estää. Neuvostoliiton vedettyä sotilaansa pois Afganistanista vuonna 1988 uusi ajattelu alkoi saada realistista pohjaa ja ajatusta. Samaan aikaan ajatus yhteisestä eurooppalaisesta kodista alkoi kehittyä. (Ketola & Vihavainen 2008, 155-156.)

Venäjän kansallisen liikkeen johtajaksi asetui puoluevirkillijä Boris Jeltsin ja vuonna 1989 Neuvostoliiton korkein neuvosto valittiin ensi kertaa vaaleilla. Jo vuonna 1991 Jeltsin valittiin Neuvostoliiton presidentiksi, joten hän ei ehtinyt olla kauaa maan kansallisen liikkeen johtaja. Saman tien presidentiksi ryhtyttyään Jeltsin alkoi tehdä uudistuksia ja poisti muun muassa työpaikoilta puoluejärjestöt, jotka olivat olleet järjestelmän vallankäytön ydin. Neuvostohistoriaa ei enää piiloteltu, eikä puolueiden tekemiä rikoksia peitelty. Vuonna 1989 tunnustettiin vuoden 1939 Molotovin ja Ribbentropin välisen sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan olemassaolo ja paljastettiin Suomen talvisota hyökkäyssodaksi. (Ketola & Vihavainen 2008, 156-157.)

Neuvostoliittoa yritettiin demokratisoida, mutta se ei parantanut taloutta, vaan kaikki talouden osoittimet siirtyivät pakkaselle. Samaan aikaan SEV hajosi ja siirryttiin kovan rahan ulkomaankauppaan. Tilanne Neuvostoliitossa oli kriittinen ja ”poikkeustilakomitea” yritti vuoden 1991 syyskuussa kaappausta Gennadi Janajevin johdolla, mutta se epäonnistui, koska hallituksen erikoisjoukot kieltäytyivät kuuntelemasta sen käskyjä. Venäjän valtaan oli juuri noussut presidentti Boris Jeltsin, joka nautti suurta kannatusta. (Ketola & Vihavainen 2008, 158.)

Ajatus Neuvostoliiton purkamisesta ei ollut kansan keskuudessa suosittu. Jopa 76 prosenttia äänesti Neuvostoliiton säilymisen puolesta. Kuitenkin joulukuussa 1991 tehtiin Minskin lähellä sopimus Neuvostoliiton purkamisesta. Sopimusta täydennettiin vielä 21.12.1991 Itsenäisten Valtioiden Yhteisön (IVY) perustamisella. Sopimuksesta jäivät pois Baltin maat sekä Georgia. Neuvostoliiton hajoaminen perustui loppujen lopuksi sen omiin sisäisiin ristiriitoihin. Neuvostoliiton hajotessa sen sisäiset rajat muodostuivat valtiollisiksi, ja 25 miljoonaa venäläistä jäi uuden Venäjän ulkopuolelle. Samalla syntyi kokonaan uusia valtioita, kuten Azerbaidzhan ja Kazakstan. (Ketola & Vihavainen 2008, 158-160.)

Kuvio 1 esittää selkeästi Venäjän lähihistorian suurimmat muutokset sekä vaiheet:

Kuva 1: Venäjän lähihistoria (Salmenniemi & Rotkirck 2008, 6)

3 Neuvostoliiton jälkeinen Venäjä

Neuvostoliitto muuttui vuoden 1991 lopulla Venäjäksi. Muuttuminen Venäjäksi tarkoitti samalla myös keskusjohtoisen suunnitelmatalouden ajan loppua. Tähän aikaan Venäjä koki suuria muutoksia taloudessaan, joten niin sanottuja muutosvaiheen vuosia 1991-1994 voidaan kutsua sekasorron vuosiksi. (Viita 2006, 157-159.)

Neuvostoliiton purkautumisen myötä Venäjä alkoi suunnitella omia uudistuksiaan, joita se jo vuoden 1992 alusta alkaen alkoi myös toteuttaa. Uudistukset liittyivät lähinnä valtion järjestelmän muuttamisen markkinataloudeksi. Tämän nopean toteutuksen aloittamisen mahdollisti se, että valtiolle oli jo aikaisemmin kertynyt hyödynnettävissä olevaa kokemusta. Lisäksi useampi Venäjän entinen liittolainen, kuten Puola ja Unkari oli jo aloittanut uudistusprosessinsa ennen Venäjää. Tämä tarkoitti samalla myös sitä, että Venäjä oli selvästi oppijan asemassa verrattuna muihin maihin, joiden uudistusprosessi oli jo kovassa käynnissä. (Rautava & Sutela 2000, 77-84.)

1990-luvun alkupuolella siirtymätalousmaiden tutkimus oli soveltavan taloustieteen kiinnostavin aihe. Moni maa teki erilaisia päätöksiä monissa peruskysymyksissä. Nämä kysymykset koskivat erityisesti yksityistämistä sekä sopivan valuuttakurssijärjestelmän valintaa. Päätökset aiheuttivat kuitenkin paljon keskustelua erityisesti liittyen avoimiin kysymyksiin sekä osittain ristiriitaisiin kokemuksiin. Epävarmuutta tilanteessa aiheutti se, että Venäjä halusi toteuttaa nykyaikaiseen markkinatalouteen siirtymisen muutamassa vuodessa, vaikka sen kehittyminen oli vaatinut monta vuosisataa. Neuvostoliiton omat kokemukset talousuudistuksista olivat myös vähäisiä ja ne olivat jääneet aikaisemmin aina kesken. (Rautava & Sutela. 2000, 77-84.)

Muutoksissa ei ollut kyse pelkästään sosialismin uudistamisesta, vaan kokonaisvaltaisesta siirtymisestä demokratiaan ja markkinatalouteen. Todellisuudessa tämä tarkoitti paluuta demokratiaan sekä markkinatalouteen, eli paluuta Eurooppaan. Käytännössä se tarkoitti sitä, että epäkohdat, joita valtio ei voinut korjata valtiossaan ja toiminnassaan täytyi heittää kokonaan pois. Voisi sanoa, että maat pakotettiin kyseiseen muutokseen, koska läntinen Eurooppa tarjosi jo huomattavasti toimintakykyisemmän mallin toimia. Jokin uusi markkinasocialismin muunnelma olisi ollut esimerkiksi Venäjän kansalaisten hyvinvoinnin kannalta erittäin huono vaihtoehto. (Sutela 2013, 88-92.)

Jeltsinin hallitsemassa Venäjässä muutoksesta oli ilmoitettu jo vuoden 1991 loppupuolella, mutta loppujen lopuksi se aloitettiin lyhyellä varoitusajalla vuoden 1992 alussa. Muutos tarkoitti entisen Neuvostoliiton, Tšekkoslovakian, aiemmin jakaantuneen Saksan ja entisen Jugoslavian alueilla jo kolmatta erityisen haastavaa siirtymää kansallisvaltoihin. Muutokset ja niiden tuoma paine toi myös väkivaltaa kyseisille alueille. Kuitenkin vain entisessä Jugoslaviassa se johti laajamittaiseen väkivaltaan. (Sutela 2013, 88-92.) Nämä muutokset näkyvät vielä tänäkin päivänä esimerkiksi Serbian ja Kosovon välisessä tilanteessa.

Venäjä aloitti niin sanotun sokkiterapian vuoden 1992 aikana. Talouden vapauttaminen, vakauttaminen ja yksityistäminen olivat kansainvälisten valuuttarahastojen lainojen ehtona. Uusi markkinatalouden mekanismi ei toiminut Venäjällä eikä yksityisyrittäjyys kasvanut mis-

sään tuotannon osassa halutulla tavalla. Hintojen vapauttaminen kiihdytti entisestään kasvavaa inflaatiota. Yksi isoimpia ongelmia Venäjällä oli se, että esimerkiksi pankkijärjestelmät, jakelukanavat sekä käyttökelpoiset lait puuttuivat maalta kokonaan. Yksityisrittäjäjyyttä ei tuettu eikä maan kansalaisten varallisuutta pystytty turvaamaan. Ongelmana oli myös se, että Venäjällä käytiin kauppaa pitkään vaihtokauppana eikä rahalla. Samalla maan kansalaiset haalivat luonnonvaroja sekä omaisuutta yksityiseen käyttöön. Yksityistäminen leimautui ”demokraattien” työksi. ”Demokratiaa” on kuvailtu historian suurimmaksi varkaudeksi ja se on saanut järjestelmänä synkän maineen, koska se usein yhdistetään elintason romahtamiseen sekä talouden syväasukellukseen. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Venäjän yhteiskunnan selvä jakaantuminen rikkaisiin sekä köyhiin ihmisiin sai vaihtoehtoisilta poliittisilta aatteilta enemmän kannatusta. Ongelmana oli se, että valtaväestö tuohon aikaan oli vähävaraisia. Venäjällä pelättiin, että keskiluokka, joka oli syösty taloudelliseen ahdistukseen, saattaisi nostaa Venäjän valtaan vastuuttoman diktaattorin. Valtakoneiston onneksi kuitenkin kansa osoittautui kärsivälliseksi. Kansalaisten kiinnostus politiikkaan romahti ja vaaliaktiivisuus oli erittäin heikkoa. Myös mellakat olivat harvinaisuuksia lukuun ottamatta vuoden 1993 perustuslakikriisiä, jossa presidentti Jeltsin hajotti maan parlamentin sekä samalla keskeytti perustuslakituomioistuimen toiminnan. Kriisin aikana myös parlamentti erotti presidentin virastaan. Kuitenkin kapinan loppuvaiheessa presidentti onnistui hyväksyttämään valtiolla uuden perustuslain, jossa presidentin valta vahvistui entisestään. Samalla laki takasi kuitenkin demokraattisen järjestelmän sekä kansalaisvapauksien jatkumisen. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Käytännössä muutos tarkoitti sitä, että valtaa pääsivät käyttämään yhä enemmän uusriikkaat. Rikkaat olivat selvästi vähemmistö, mutta silti niiden valta kasvoi entisestään. Samaan aikaan politiikka ja talous alkoivat yhdistyä yhä enemmän toisiinsa, mikä näkyi Venäjällä laajempuna korruptiona. Rikollisuus lisääntyi ja uutena asiana tulivat mukaan runsaat henkirikokset, joista osa oli myös paljon pelätyt palkkamurhat. Kriisin seurauksena tuli samalla ilmi myös oikeuslaitoksen tehottomuus rikosten selvittämisessä. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Jeltsinin presidenttikaudella suurena ongelmana oli investointien vähäisyys. Valtion teollisuuden kalusto oli selvästi vanhentunutta. Uusriikkaat veivät mieluummin rahansa ulkomaille kuin sijoittivat ne Venäjälle. Venäjän talous oli yksipuolisen riippuvainen öljystä. Sen viennistä Venäjä sai noin 80 prosenttia vientituloistaan. Kansainvälisessä vertailussa maan kansantalouden koko oli pienentynyt reilusti. Lisäksi rupla oli kelluva valuutta, joten maan kansantalous vaihteli valuutan arvon mukaan. Venäjän talouden suuruus oli alimmillaan verrattavissa Suomen talouden kokoon. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

1990-luvun alkupuoliskolla palkat alkoivat kuitenkin nousta Venäjällä. Palkkojen nousu oli epäterveellä pohjalla. Esimerkiksi vuonna 1998 devalvaatio poisti kolme neljäsosaa ruplan arvosta. Loppujen lopuksi devalvaation vaikutukset olivat kuitenkin positiiviset, koska se kohensi Venäjän teollisuuden kilpailukykyä varsinkin valtion kotimarkkinoilla. Maan ulkopoliittikaa helpotti myös se, että Venäjän presidentti Jeltsin tuli hyvin toimeen USA:n sekä Saksan eri johtajien kanssa. Uusia ravintoloita ja kahviloita perustettiin Venäjälle, ja se kertoi, että yksityisyritteliäisyys oli alkanut syntyä maahan. Venäjän talous oli riippuvainen öljystä ja sen viennistä saatiin noin 80 % vientituloista. Venäjän arvovaltaan vaikutti myös vuosina 1994-1996 käyty Tšetšeniaan sota, jonka taustat lähtevät liikkeelle siitä, että alueelle oli syntynyt valtava salakuljetuksen, keinottelun sekä muun rikollisuuden pesäke. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Vuosien 1990 -1998 välillä Venäjän tuotanto supistui reilusti. Tilastojen mukaan kahdeksan vuoden aikana maan tuotanto supistui lähes puoleen. Maan investoinnit supistuivat viidesosaan ja kulutus noin kahteen kolmasosaan. Pudotukset olivat syviä, ja ne näkyivät selvästi maan toiminnassa. Ne olivat pahempia kuin itäisen Keski-Euroopan aikainen siirtyminen markkinatalouteen. Kuitenkin ne olivat suunnilleen samaa tasoa muun entisen Neuvostoliiton alueen maiden kanssa. (Sutela 2013, 147-152.)

Syitä tapahtuneeseen supistumiseen on olemassa monia. Perusselitys suureen supistamiseen olivat kokonaistalouden vakauttamisen epäonnistuminen sekä yhteiskunnan diskorganisaatio. Myös muita syitä huomattavaan supistumiseen on myöhemmässä vaiheessa tullut esille. Esimerkiksi 1990-luvulla Venäjältä puuttui kova talouspolitiikan ulkoinen tuki. Tähän syynä oli se, että Venäjän etäisyys kunnollisesta markkinataloudesta oli erityisen pitkä kaikista mittareista katsottuna. Ei ollut erityistä merkitystä, mitattiinko etäisyyttä markkinataloudesta sosialismin vuosien määrällä, tuotantorakenteen erilaisuudella, aikaisempien ulkomaalaiskontaktien määrällä tai pelkästään maantieteellisellä etäisyydellä. (Sutela 2013, 147-152.)

Jotta Venäjällä oli mahdollisuus selvittää tuotannon supistumisesta, oli sen erittäin tärkeä alkaa tuottaa vähitellen uudenlaisia hyödykkeitä. Aikaisemmin valtion tuottamat hyödykkeet olivat olleet suunnittelijoiden suosimia aseita ja investointitavaroita. Nyt uudenlaiset hyödykkeet olivat enimmäkseen kulutustavaroita. Pikku hiljaa maan markkinoille alkoi tulla uusia yksityisiä erikokoisia yrityksiä. Tämä tarkoitti sitä, että niiden kautta markkinoille tuli myös paljon uusia tavaroita ja palveluita jokaisen kuluttajan käyttöön. Tuonti lisääntyi ja samalla se laajensi kuluttajien saatavilla olevien tuotteiden valikoimaa ja niiden laatua. Myös ulkomaille matkustaminen alkoi tulla mahdolliseksi vaihtoehdoksi. (Sutela 2013, 147-152.)

Vuoden 1997 aikana Venäjällä päästiin vihdoinkin kasvuun ja maan bruttokansantuotteessa tilastoitiin kasvua ensimmäisen kerran pitkiin aikoihin, vaikkakin vain 0,8 prosenttia. Samalla ul-

komaalaisia sijoituksia tuli maahan, ja Moskovan pörssi oli yksi maailman nopeimmin kasvavista. Silti Venäjällä oli suuri joukko ratkaisemattomia asioita kuten valtion talouden alijäämä. Valtion velka kasvoi nopeasti ja inflaatio yritettiin estää myymällä valtion velkapapereita. Verojärjestelmää yritettiin uusia, mutta se oli hidasta ja myös rakenneuudistuksissa ja lain-säädännössä oli huomattavia ongelmia. Aasiasta alkanut kansainvälinen rahoitusjärjestelmän kriisi iski Venäjään todella kovaa. Syy kriisin voimakkaaseen iskuun oli se, että Venäjä oli nojautunut tiukkaan rahapolitiikkaan, ja kun velkaa ei pystytty hoitamaan, syntyi rahoituskriisi. (Rautava & Sutela 2000, 146-148)

Vuonna 1999 Jeltsin joutui ahtaalle poliittisten sekä henkilökohtaisten asioiden takia. Hän oli joutumassa valtakunnanoikeuteen, mutta loppujen lopuksi se vältettiin sopivilla henkilöjärjestelyillä. Vuoden 1999 loppupuoliskolla Jeltsin valitsi maan pääministeriksi nuoren turvallisuuspalvelun johtoon äskettäin nostetun Vladimir Putinin. Hänestä tuli myös väliaikainen maan presidentti, kun Jeltsin luopui vallastaan uudenvuodenpäivänä vuonna 2000. Jeltsinin kausi nähdään tutkimusten mukaan onnettoman kurjuuden ja nöyryytyksen aikana. Venäjällä Jeltsin nähdään epäsuosittuna historian hahmona, vaikka monessa muussa maassa hän onkin hyvin suosittu. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Venäjän valtion romahduksen jälkihoito loi yhteisymmärryksen taloudellisen vakauden puolesta. Primakovin Masljukovin hallitus aloitti menojen leikkauksen eikä avannut rahahanoja. Venäjä supisti kolmessa vuodessa julkisia menoja neljännestä kansantulon prosenttiyksikön verran, mikä tapahtui enimmäkseen jättämällä inflaatiokorjaukset tekemättä. Maan pääministeristä Vladimir Putinista oli juuri tullut Venäjän presidentti Jeltsinin luovuttua virastaan. Putinilla oli päätehtävänä tehdä maasta vakaa ja itsenäinen omista asioistaan päättävä maa. (Sutela 2013, 124.)

3.1 Venäjän kasvun aikakausi 2000-2008

Vuosien 1990-1998 aikana Venäjällä tuotanto supistui lähes puoleen, investoinnit viidesosaan ja kulutus noin kahteen kolmasosaan. Syynä tuotannon supistumiseen uskottiin olevan epäonnistunut kokonaistaloudellinen vakauttaminen. Kasvua pyrittiin lisäämään tuottamalla uudenlaisia hyödykkeitä. Lisäksi markkinoille tuli uusia yrityksiä ja niiden ansiosta uusia tavaroita ja palveluita. Vuosina 2000-2008 Venäjän talous oli huomattavassa nousussa verrattaessa edelliseen vuosikymmeneen. (Sutela 2008, 148.)

Nopea kasvu Venäjällä tapahtui vuosina 1998-2008, jolloin reaalin bruttokansantuote kasvoi 94 prosenttia, kotitalouksien reaalitytulot kasvoivat 137 prosenttia sekä investointien kasvu oli huimat 200 prosenttia. Venäjän nopea kasvu perustui investointiperusteiseen kasvuun, koska investoinnit syrjäyttivät vain vähän kulutusta. Nousukaudella kysynnän kasvu kohdistui muualle kuin missä tuotanto oli supistunut eniten 1990-luvulla. Vuonna 2004 kysynnän kasvu alkoi

nostaa inflaatiota ja talous ylikuumeni. Ylikuumenemisen syynä nähdään kysynnän kohdistuminen muualle kuin missä tuotanto oli supistunut eniten 1990-luvulla ja siitä seurasi, että kysynnän rakennemuutos oli nopeampaa kuin tuotantokyvyn sopeuttaminen. (Sutela 2008, 164-166.)

Venäjä on yksi maailman suurimmista energian tuottajista ja se tuottaa noin kaksi kolmasosaa maan vientituloista, puolet keskusvaltion tuloista sekä arviolta neljänneksen bruttokansantuotteesta. Venäjällä on silti epätasapaino energian asemassa, koska se tuottaa vain vähän työpaikkoja, vain 1,6 prosenttia Venäjän työpaikoista. (Sutela 2008, 180-181.)

Putinin asetuttua presidentiksi oli hänen ajattelutapansa energiaan ja talouteen sellainen, ettei sisäisiin eikä ulkoihin haasteisiin voitu vastata muulla tavalla kuin nojautumalla runsaasti energia- ja muihin luonnonvaroihin, toisin sanoen vahvistamalla valtion otetta niiden käytössä ja lisäämällä tuotantoa. Lopulta kävi ilmi, että Putinin ajattelutapa oli virheellinen ja vientikyvyn parantamista voitaisiin lisätä kohentamalla kotimaista energiatehokkuutta. (Sutela 2008, 181.)

Venäjällä on laaja historia rahataloudessa. 1980-luvun alussa neuvostotaloudella oli työnjakkoon perustuva talous ja valtion sektorin sisällä rahalla oli vain avustava merkitys. Lisäksi myös kotitaloudet elivät käteistaloudessa. Perestroikan uudistamisen yhteydessä kahden kierron järjestelmä alkoi löystyä ja sen purkaminen vuonna 1992 johti hyperinflaatioon. Vuonna 1992 vakauttamisyriyten epäonnistumisten kautta käytössä oli yhdistelmä ruplia, dollareita, vaihtokauppaa ja korvikerahojia. (Sutela 2008, 234.)

Putinin hallinto tasapainotti maan, valtio vahvistui sekä talous vakautui. Venäjällä pohdittiin erilaisia rahoitusjärjestelmiä, ja lopulta maa päätyi pankkikeskeiseen rahoitusjärjestelmään, jossa pankit saivat nopean kehittymisen vauhdin jo ennen pörssien ja muiden rahoitusjärjestelmien perustamista. Nopea kasvu lisäsi pankkien kasvua sekä riskien ottoa ja lopulta päädyttiin vuonna 1998 kriisiin. Pankit eivät olleet pitäneet yllä riittävää likviditeettiä sekä otetun valuutan riski oli valtava, mikä vei monia pankkeja lopulta vararikkoon. (Sutela 2008, 235.)

Neuvostoliitolta jäi Venäjälle perinnöksi valtionpankkeja, joista tärkein oli säästöpankki, Sberbank, jonka varaan myös koko pankkijärjestelmä perustui. Sberbank oli ainoa, jolla oli koko maan kattava verkosto. Sillä oli 33 000 konttoria eikä muilla pankeilla ollut mahdollisuutta kilpailla sen kanssa. Sberbankilla on vahva rooli venäläisessä taloudessa. Venäjällä on ollut finanssi-teolliseksi yhtymiksi kutsuttu omistuksen rakenne, joka tarkoittaa vakiintunutta asiakassuhdetta tai pankkien ja yhtiöiden väliseen ristiinomistukseen perustuvaa rakennetta. (Sutela 2008, 236-237.)

Venäjän pankkijärjestelmässä ongelmana oli valtionpankkien hallitseva asema. Sberbankilla oli hallitseva asema ja talletusten markkinoilla näytti se suorastaan taloudellisen epävarmuuden mittarilta. Sberbankin markkinaosuus Neuvostoliiton ajoilla oli 100 prosenttia. 1990-luvun alkuvuosina Sberbankin markkinaosuus laski ja vuonna 1995 se oli 60 prosenttia. Epävarmuuden taas noustessa Sberbankin markkinaosuus nousi 85 prosenttiin. Sberbankilla on ollut aina erikoinen asema, joten sen enemmistöomistuksen vaikutuksia on pyritty 2000-luvulla vähentämään. (Sutela 2008, 241.)

Vuoden 2000 jälkeen Venäjän pankkisektorin kehitys on ollut voittoisa. Vuoden 2001 alussa pankkien varojen suhde bruttokansantuotteeseen oli yksi kolmannes ja vuosina 2009-2010 se oli jo kasvanut 81,0 prosenttia. Venäjältä on kasvanut pankkien maa, mutta silti rahoitusjärjestelmä on Venäjän kokoon nähden pieni. Vielä 2000-luvun alussa enemmistö kotitalouksista eli käteistaloudessa eikä heillä ollut pankkitiliä lainkaan. (Sutela 2008, 246-247.)

3.2 Suomen ja Venäjän välinen kauppa

Venäjä on ollut Suomelle aina tärkeä kauppakumppani. Jo vuosina 1800-1917 Venäjällä on ollut merkittävä vaikutus Suomen talouteen ja samalla se on ollut Suomen tärkein kauppakumppani. Venäjä on ollut suomalaisen paperin, sahatavaran ja tekstiilien pääasiallinen ostaja. Kuitenkin Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 vienti Venäjälle loppui melkein kokonaan. Vuosina 1920-1930 Venäjän ja Suomen taloussuhdanteille oli ominaista kova lama ja jatkosodan 1941-1944 aikana maiden väliset taloussuhdanteet katkesivat kokonaan. Vuosina 1970-1980, jolloin elettiin kylmän sodan aikaa, Neuvostoliitto nousi Suomen pääkauppakumppaniksi jälleen. (Shlyamin 2008, 15-16.)

Suomen ja Neuvostoliiton taloudellinen yhteistyö alkoi kunnolla vuonna 1948, jolloin kirjoitettiin sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avunannosta, toisin sanoen YYA-sopimus. Alkujaan sopimuksen painopiste oli puolustuspoliittisissa kysymyksissä, mutta siitä tuli myös maiden välille taloudellisen yhteistyön perusta yli neljäksi vuosikymmeneksi. (Viita 2006, 23.)

Vuonna 1950 Suomi solmi entisen Neuvostoliiton kanssa ensimmäisen 5-vuotisrunkosopimuksen entisen Neuvostoliiton kanssa, jonka puitteissa kauppaa käytiin aina vuoteen 1990 saakka. Neuvostoliiton ja Suomen väliset runkosopimukset tarkennettiin vuosittaisilla tavaravaihtopöytäkirjoilla ja suomalaisen yritysten tekemillä sopimuksilla. Kauppasopimusten lisäksi Neuvostoliitto ja Suomi tekivät sopimuksia taloudellisesta sekä tieteellis-teknisestä yhteistyöstä. (Larimo, Parkkonen & Tuomala 2000, 41.)

Toisen maailmansodan aikaan Suomen ja Neuvostoliiton välisessä kaupassa oli määrätty poikkeusoloja ulkomaankaupassa. Poikkeusolot purettiin Suomessa 1950-luvun kuluessa ja seuraavilla vuosikymmenillä Suomen länsikauppa vapautui. Suomi ja Neuvostoliitto sopivat viisivuotiskautiset runkosopimukset ja kaupan maksut suoritettiin clearing-tilien kautta. Vuoden 1971 jälkeen Suomi oli ainoa länsimaa, joka kävi kauppaa Neuvostoliiton kanssa kahdenkeskisten sopimusten pohjalta. (Rautava & Sutela 2000, 272.)

Neuvostoliiton kaaduttua vuonna 1991 Suomen ja Venäjän kauppa romahti ja sen osuus Suomen ulkomaankaupasta oli vajaat neljä prosenttia. Neuvostojärjestelmän romahdus aiheutti organisaatiomuutoksia suomalaisissa yrityksissä ja kaupankäyntitavoissa. (Ketola & Vihavainen 2008, 168.)

Kun Neuvostoliitto oli hajonnut, tammikuussa 1992 allekirjoitettiin Suomen ja Venäjän välinen uusi kauppasopimus. Tämä sopimus tarkoitti molemminpuolisen tullivapaan kaupan jatkamista. Kuitenkin vielä vuoden 1992 aikana Venäjä alkoi periä tullimaksua, joten myös Suomi asetti tullit Venäjältä tuleville tuotteille. Uuden kauppasopimuksen ongelmana oli se, että siinä viitattiin vanhoihin Neuvostoliiton aikaisiin sopimuksiin, eikä se sitä kautta antanut selkeää pohjaa kauppapolitiikan harjoittamiselle. Tähän aikaan myös lainsäädäntö muuttui ja päätäjät vaihtuivat jatkuvasti Venäjällä, mikä vaikutti neuvotteluyhteyksien rakentamiseen maiden välisessä kaupassa. (Rautava & Sutela, 275-280.)

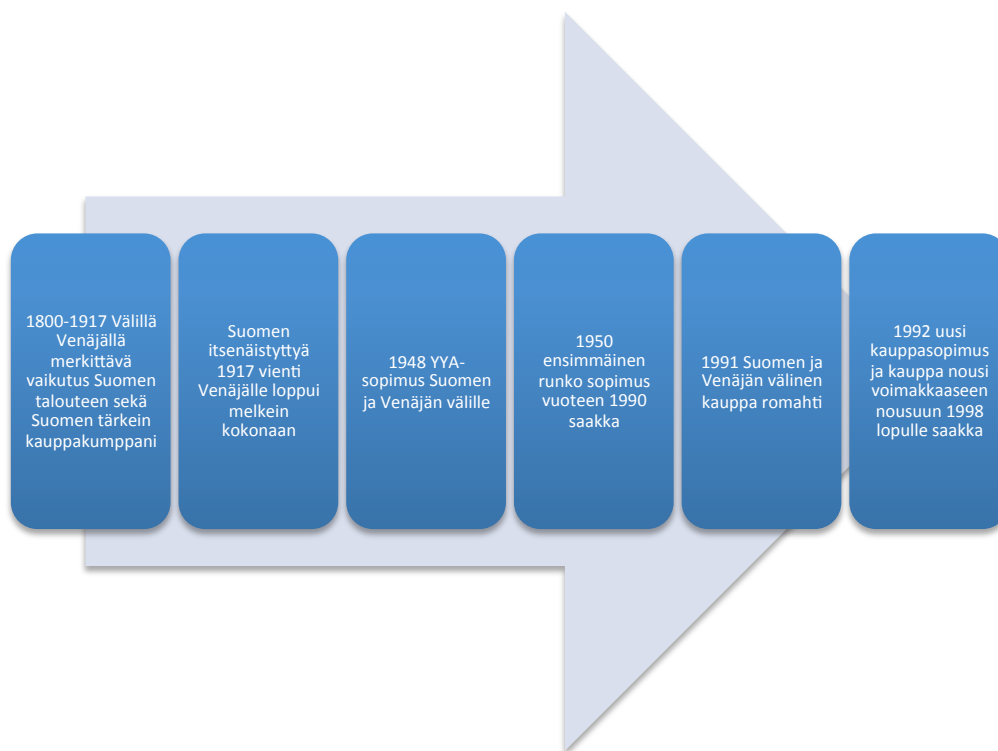
Suomen liittyessä EU:iin vuoden 1995 alussa, päävastuu Venäjää koskevista kauppapolitiikan asioista siirtyi Helsingistä Brysseliin. PCA-sopimuksesta tuli silloin maiden välinen taloudellisen kanssakäymisen perussopimus. Suomen EU-osallisuus ei ole erityisen paljon haitannut Suomen ja Venäjän välistä suhdetta. Tutkijat ovat arvioineet, että asiat ovat menneet vielä paremmin kuin etukäteen oletettiin. Kuitenkin käytännön kauppapoliittiset ongelmat eivät ole hävinneet mihinkään. Esimerkiksi tullimuodollisuuksiin, liikenteeseen, tariffipoliittikkaan ja sertifiointeihin liittyvät ongelmat ovat maiden yritysten ja viranomaisten jokapäiväisiä ongelmia niin Suomessa kuin muissakin maissa, joissa tehdään kauppaa Venäjän kanssa. (Rautava & Sutela, 275-280.)

Murroksista huolimatta Suomen kauppa Venäjän kanssa lähti voimakkaaseen nousuun vuoden 1992 jälkeen. Sitä edesauttoi markan heikkeneminen ja samaan aikaan tapahtuva ruplan reaalin vahvistuminen. Kauppa kasvoi nopeasti Venäjän talouden avautumisen aikaansaaman vahvan dynamiikan takia, vaikka Venäjän tuotanto laski jatkuvasti. Vuoden 1993 loppuun mennessä Venäjälle vientiä harjoittavat suomalaiset yritykset olivat jo kaksinkertaistuneet noin tuhannesta yli kahteen tuhanteen yritykseen. (Rautava & Sutela, 275-280.)

Suomen vienti Venäjälle kasvoi tasaisesti aina vuoden 1998 loppupuoliskolle asti. Tuohon aikaan Venäjän osuus Suomen viennistä oli yli 7 prosenttia ja sen arvo noin 17 miljardia markkaa. Kuitenkin vuoden 1998 lopussa rupla romahti ja tuontitavarat kallistuivat Venäjällä rajusti. Suomen vienti laski 4 prosenttiin ja oli arvoltaan alle 10 miljardia markkaa vuoden 1999 loppuun mennessä. Suureksi kasvanut kauppataaseen ylijäämä kääntyi alijäämäksi viennin romahtaessa. (Rautava & Sutela, 275-280.)

Suomen tuonti Venäjältä on ollut pitkään riippuvainen öljyn tuontimäärästä ja maailmanmarkkinahinnasta sekä sen suurista vaihteluista. Tuonnin arvo nousi lähes 13 miljardiin markkaan vuoden 1999 lopussa. Se on runsaat 7 prosenttia Suomen koko tuonnista. Vaikka energia on hallinnut tuontia pitkään ennen Neuvostoliiton hajoamista sekä sen jälkeen, ovat myös 1990-luvun muutokset tuoneet Suomen ja Venäjän väliseen kauppaan uusia piirteitä. Suomi toi Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen selvästi enemmän myös puuta ja metalliromua sekä hieman pitemmälle jalostettuja metalli- ja kemian tuotteita. (Rautava & Sutela, 275-280.)

Kuviossa 2 on kuvattu Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys aikajanalla.

Kuva 2: Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys

3.3 Venäjän vaikutus Suomeen

Viimeisimpien vuosikymmenien aikana Suomi ja muu Eurooppa ovat saaneet kokea Venäjän kehitykseen liittyvän epävarmuuden kaupan suurina vaihteluina sekä toistuvina velkojen uudelleenjärjestelyinä. Kauppa Venäjän kanssa on ollut epävarmaa sen sisäisen poliittisen ilmapölypiirin vaihteluiden takia. Ruflan voimakkaat vaihtelut sekä rahoitukseen liittyvät ongelmat ovat haitanneet Suomen sekä muiden maiden yhteistyötä Venäjän kanssa. (Rautava & Sutela 2000, 305-307.)

Vuosien 1985-1992 aikana Suomen tavaravienti Neuvostoliittoon pieneni 88 prosenttia. Tavaravienti Venäjään oli lopulta vain 3 prosenttia Suomen koko 1992 vuoden viennistä. Myös metsäteollisuuden vienti väheni 94 prosenttia ja metalliteollisuuden vienti 90 prosenttia. Laivojen vienti Venäjälle loppui täysin. Kaikista tukalimpaan tilanteeseen ajautui tekstiiliteollisuus. Sen vienti supistui vuosien 1985-1992 aikana 90 prosenttia. Vaatteiden ja kenkien vienti supistui edellistäkin enemmän. Tämä tarkoitti myös sitä, että monet suuret yli 50 työntekijän tekstiiliteollisuuden yritykset joutuivat konkurssiin vuosien 1987-1991 aikana. Myös monia rakennusurakoita päättyi. (Viita 2006, 157-159.)

Vuosien 1986-1991 aikana suomalaisesta tuotannosta karsiutui heikon kilpailukyvyn omaavaa tuotteistoa ja tuotantoa. Sopeutumis aika oli pituudeltaan useampia vuosia, mutta tuotantoa ei silti kehitetty tai pystytty kehittämään kilpailukykyisemmäksi. Loppujen lopuksi edessä oli pakko sopeutumiseen. (Viita 2006, 157-159.)

Investoinnit erilaisiin koneisiin ja laitteisiin olivat jo pitkään olleet teollisuuden kehittämisen painopisteinä. Niiden teknologia oli korkeatasoista ja ajanmukaista, koska ne oli hankittu pääosin länsimaista. Koneet ja laitteet, jotka oli hankittu Neuvostoliitosta, edustivat maan parhaimmistoa, ja niihin oli laitettu länsimaista hienomekaniikkaa. (Viita, 157-159.) Panostus markkinointiin oli ollut vaatimatonta neuvostokaupassa. Markkinointiin panostamisen lisääminen ja uudelleen suuntaaminen länsimarkkinoille tuotti monille yrityksille vaikeuksia ja vaati paljon aikaa. Tämä olikin yksi neuvostokaupasta peritty heikkous. (Viita 2006, 157-159.)

Suomalaiset olivat oppineet tuntemaan vuosien mittaan Neuvostoliiton kauppaorganisaatiot, kauppatavat sekä sopimusmenettelyt. Suunnitelmatilouden tuntemuksesta ei ollut oikeastaan mitään hyötyä, kun kauppaa oli jatkettu neuvostoliittolaisten yritysten kanssa. Tämä näkyi siinä, että Suomessa neuvostokauppaa suunnitelleet ja valmistelleet yritykset menettivät tehtäviään ja esimerkiksi teollisuuden järjestöt joutuivat vähentämään tai lopettamaan toimintonsa. Neuvostoliiton aikaista suunnitelmatilouden edellyttämää koneistoa ei enää tarvittu, vaikka suomalaiset väittivät mielellään päinvastaista. (Viita 2006, 157-159.)

Vientiä länsimaihin turvasivat länsimaiden kanssa solmitut vapaakauppasopimukset. Vuosien 1991-1992 aikana devalvaatiot vahvistivat kilpailukykyä. Suomen viennissä Neuvostoliiton sekasorron aika rajoittui lopulta vain edellä mainittuihin vuosiin, sillä Suomen teollisuus pystyi lisäämään vientiään varsin nopeasti länsimaihin. Sen seurauksena Suomen vienti kääntyi voimakkaasti kasvavaksi vuoden 1993 aikana. Vain tekstiiliteollisuus jäi aikaisempaa huonommalle tasolleen. Vienti Venäjälle alkoi myös pikkuhiljaa nousta laadullisesti uudistuneella ja hinnoiltaan kilpailukykyisellä tuotteistolla. (Viita 2006, 157-159.)

Kaikesta huolimatta talouden voimakkaat häiriöt sekä neuvostokaupan väheneminen johtivat työttömyyden merkittävään kasvuun Suomessa. Vuosien 1993-1994 aikana työttömyys saavutti huippunsa. Silloin työttömyys oli 18 prosenttia työvoimasta. Samalla kävi ilmi, että suuri osa työvoimasta ei ollut enää koulutettavissa tai sijoitettavissa teollisuuden uusiin tehtäviin. (Viita 2006, 157-159.)

Neuvostoliiton hajoamisen myötä myös YYA-sopimus siirtyi historiaan. Suomen ja Neuvostoliiton välinen 47 vuotta kestänyt taloudellinen yhteistyö päättyi. Yhteistyö tuotti Suomelle rahaa ja paljon erilaisia kokemuksia. Neuvostoliiton aika jätti Suomelle perinnöksi saatavia 7,5 (potenssiin 2) mrd. markan arvosta. Suomi oli kolmanneksi suurin Venäjän velkojamaa suhtautettuna maan väkilukuun. Venäjä lupautui maksamaan saatavat. Niiden lopullinen maksaminen on viivästynyt. Maksamiseen on ehdotettu lukuisia ratkaisuja vuosien mittaan, mutta lopullista ratkaisua ei ole löydetty. (Viita 2006, 157-159.)

Vuoden 1991 jälkeen Neuvostoliiton sekä sen järjestelmän romahdus ja sitä seurannut Suomen ja Venäjän kaupan lasku aiheutti organisatorisia muutoksia suomalaisissa yrityksissä sekä erilaisissa kaupankäyntitavoissa. Ennen vuotta 1991 neuvostokauppa oli keskitettyä yrityksissä. Esimerkiksi suuryrityksissä oli tuohon aikaan omat neuvostokaupan osastot. Vuoden 1991 jälkeenä aikana ne purettiin ja kaupankäynti muuttui enemmän länsimaiseksi Venäjän kanssa. Samaan aikaan esiintyi kuitenkin ongelmia suomalaisten Venäjä-osaamisessa ja -ymmärtämisessä. Ongelmana oli se, että Venäjää tuntevan ja osaavan henkilöstön kehittäminen ja pitäminen yrityksen toiminnassa oli yritysten johdon mielestä tarpeetonta, koska kauppa oli romahtanut ja sen parantumiseen ei uskottu siihen aikaan. Lisäksi suomalaisilla oli olemassa harhakuva Venäjän toisarvoisuudesta, koska he eivät tunteneet Venäjän historiaa sekä sen heikkoudentilan syitä. Todellisuudessa kuitenkin Venäjän teollisuus osoitti nopeaa reaktiokykyä ja samalla oli syntymässä uudet Venäjän käytäntöä hallitsevat toimijat. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Neuvostoliiton kaaduttua Suomen ja Venäjän kauppa romahti. Vuonna 1991 Venäjän kaupan osuus Suomen ulkomaankaupasta oli enää vajaat 4 prosenttia. Kuitenkin vajaassa kymmenessä vuodessa vuosien 1991-2000 välillä maiden välinen kauppa alkoi nopeasti parantua, kun kaup-

pa ja taloussuhteet alkoivat elpyä. Aluksi 1998 loppupuoliskolla tapahtunut ruplan romahdus säikäytti monet talouden tuntijat. Lopulta romahdus kuitenkin paransi Venäjän omaa teollisuuden kilpailukykyä ja samalla aktivoi sitä. Vuonna 2000 Venäjästä tuli Suomen seitsemänneksi suurin kauppakumppani. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

Suomessa Jeltsin nähtiin suurena demokraattina. Hän oli kahdesti pysäyttänyt kommunistien kaappaukset. Lisäksi hän piti myös kansalaisvapauksia kunniaissa. Suomessa voimistuivat yleiset käsitykset menestyksestä toisessa maailmansodassa. Samaan aikaan nousivat esille aikaisemmin vaietut Karjalan palauttamisajatukset. Niitä perusteltiin ja motivoitiin talvisodan epäoikeudenmukaisuudella Suomea kohtaan. Tutkijat ovat esittäneet väitteitä, että Jeltsin olisi suostunut palautuksiin. On kuitenkin hyvä muistaa, että Venäjä on johdonmukaisesti kieltäytynyt jäljellä olevan alueensa rajanmuutoksista muuallakin, esimerkiksi Kuriireilla. Siellä Venäjän herruus on kansainvälisen oikeuden kannalta kiistanalainen. Tämän takia on hyvä suhtautua varautuen rajamuutoksiin ja niihin liittyviin spekulatioihin. (Ketola & Vihavainen 2008, 161-168.)

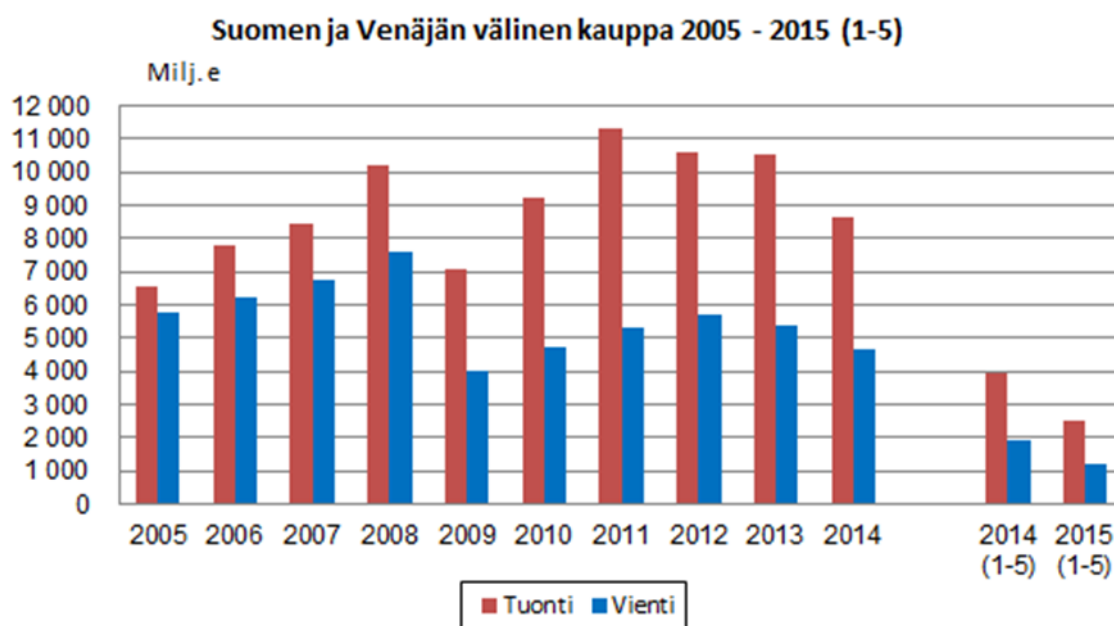
Venäjällä on paljon luonnonvaroja, koulutettua väestöä sekä suuri teollisuuden perusta. Runsaat Venäjän voimavarat eivät kuitenkaan takaa maan vaurautta. Venäjän poliittinen näkemys ja sen suuntauksen valinnat määräävät maan taloudellisen kehityksen suunnan. Poliitikalla Venäjä luo yrityksille toimintaympäristön eli vaikuttaa siihen, kuinka tehokkaasti tuotanto-panoksia käytetään. Venäjältä on pitkään puuttunut sellainen uudistuspolitiikan laajasti hyväksytty tuki ja päämäärä, joka mahdollistaisi määrätietoisen, kokonaisvaltaisen uudistuspolitiikan harjoittamisen maassa. Venäjän ja Suomen välinen kauppa on kautta aikojen ollut toimivaa, mutta erona on ollut Suomen ja Venäjän yrityskulttuurien eroavaisuus. Suomalaisilla on toimiva julkinen sektori, kun taas venäläisillä organisaatioiden hierarkia perustuu mafian toimintoihin. Sanotaan, että suomalaiset seuraavat kirjan oppeja ja sääntöjä ja venäläiset taas rikkovat niitä. (Smith 2006, 217-218.) Vaikka EU-maiden mahdollisuudet vaikuttaa Venäjään ja sen sisäiseen kehitykseen ovat rajalliset, voi se erilaisilla institutionalisoiduilla ratkaisuilla tukea myönteisiä kehityskulkuja Venäjällä. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset sopimukset ja toimintaohjelmat kuten kumppanuus- ja yhteistyösopimus PCA. (Rautava & Sutela 2000, 305-307.)

Osa Venäjän ongelmista, kuten finanssipolitiikan kiristäminen, voitiin korjata suhteellisen nopeasti. Toiset ongelmista, kuten rahoitusjärjestelmän rakentaminen vaativat, taas paljon aikaa ja vaivaa, jos niitä haluttaisiin ryhtyä ratkaisemaan määrätietoisesti. Venäjän perusongelmana oli kuitenkin määrätietoisen politiikan puuttuminen, joten sen pitäisi aluksi saada politiikkansa rakennettua ja alkaa toimia sen mukaisesti. Suuria ongelmia määrätietoisen politiikan synnylle ovat politiikan lyhytjänteisyys, investointien vähäisyys, rahatalouden kehitty-

mättömyys sekä dualitalouteen liittyvä protektionismi. Nämä estävät kestävästä taloudellisesta kasvusta liikkeellelähtöä Venäjällä. (Rautava & Sutela 2000, 305-307.)

Suomen kannalta edellä hahmotettua kehityskulkua paremman vaihtoehdon saattaisi tarjota se, että esimerkiksi Venäjän energiasta ja raaka-aineista köyhät alueet, kuten Pietarin alue, eivät alistuisi dualitalouden malliin sekä siihen liittyvään suhteelliseen köyhyysloukkuun. Tämän seurauksena investoinneista käytäisiin enemmän kilpailua alueellisesti ja samalla se pakottaisi Venäjää myös muuttamaan huomattavasti politiikkaansa. Pientä kehitystä Venäjän toiminnassa on ollut nähtävissä, mutta valtion pitää tehdä vielä paljon enemmän, jotta toivottu muutos syntyy maassa. (Rautava & Sutela 2000, 305-307.)

Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitystä vuosina 2005-2015 kuvaa kuvio 3. Venäjä on ollut Suomen suurin tuontimaa ja sen osuus on ollutkin 18 prosenttia vuonna 2013. Vuonna 2014 tuonti putosi 15 prosenttiin ja laskua nähdään myös vuonna 2015. (Tulli 2016.)

Kuva 3: Suomen ja Venäjän välinen kauppa (Tulli 2016)

4 Venäjän kulta-aika

Venäjä on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana suuresti ja se on kokenut suuria ylä- ja alamäkiä. On melko varmaa, että muutos on ollut peruuntumaton, eikä Venäjä halua palata samaan tilanteeseen kuin Neuvostoliiton aikaisessa ajassa. Vaikka monessa suhteessa Neuvostoliitto olikin Venäjän suurenmoisoin aikaansaannos, kuten sen laajan pinta-alueen suhteen, ei suurin osa kansalaisista halua takaisin esimerkiksi suljettuun yhteiskuntaan sekä ruokajonoon. Venäjällä ei ole olemassa sellaista merkittävää poliittista voimaa, joka haluaisi palata

takaisin menneeseen nyt eikä myöskään tulevaisuudessa. Näin ajateltiin Venäjällä vielä 2000-luvun alussa ennen Putinin valtakautta. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.)

Yksi Venäjän suuri muutos 2000-luvulla oli, ettei valtiolla ollut enää virallista ideologiaa. Aikaisemmin Venäjän ideologiana on ollut Venäjän keisarikunnan itsevaltiuden, ortodoksian ja kansanmukaisuuden sekä neuvostojärjestelmän marxismi-leninismi. Tämän tilalle on yritetty kehittää uutta aatetta, mutta ylhäältä käsin luotava ideologia ei ole uskottava ja tämän seurauksena aatteen kehitys on ollut varsin vaatimatonta. Venäjän kannalta virallisen ideologian puuttuminen heijasti syvempää kuin muilla moniarvoisilla yhteiskunnilla. Usein ideologian puuttuminen on ollut täysin normaali moniarvoisen yhteiskunnan piirre, mutta Venäjän tilanteessa se tarkoitti sitä, että maalta puuttui yhteinen arvoperusta. Venäjällä ei ole yhteistä näkemystä asioista, ja se on vaikuttanut maan uudistuspolitiikkaan negatiivisesti. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.)

Toinen suuri muutos, joka tapahtui Venäjän kulta-aikana koski sen sananvapautta. Maalla ei ollut enää sensuuria. Venäjä ei ole koskaan aikaisemmin elänyt yhtä kauan yhtä vapaasti. Muutos oli erittäin nopea. Nykyään Venäjän joukkotiedotusvälineitä kohtaan antama vapaus on muuttunut sensuuriksi. Muutos oli aikoinaan erittäin positiivinen lukuun ottamatta yhtä varjopuolta. Maan tiedotusvälineet olivat riippuvaisia julkisesta vallasta sekä pienestä joukosta rahoittajia. Näin ollen monia tiedotusvälineitä, kuten televisiota ja paikallislehdistöä käytettiin rahoittajien poliittisten tavoitteiden ajamiseen, koska ne olivat joukkotiedotuksen vaikuttavin osa. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.)

Kolmantena suurena muutoksena oli se, että Venäjällä ei ollut enää olemassa diktatuuria. Maassa vallitsi vähintään minimaalinen vaalidemokratia, jossa pidettiin vaalit, joissa oli yleensä useampi kuin yksi ehdokas. Moskovan poliittiset kriisit oli pyritty ratkomaan perustuslakia noudattaen vuodesta 1993 lähtien. Tämä oli ollut erittäin haastava ja tärkeä uudistus, koska Venäjän perustuslaki oli erittäin pitkä ja epäselvä. Lisäksi maalla ei ollut varsinaista puoluejärjestelmää, ja sekä poliittinen että taloudellinen valta ovat edelleen yhteen kietoutuneita. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.) Nykyään Venäjän tilanne on melkein päinvastainen, ja Putinista on syntynyt uusi diktaattori, jonka suurin haave näyttää olevan luoda Neuvosto-järjestelmä takaisin.

Neljäs Venäjän muutoksista liittyi 2000-luvun vaihteessa maan keskuksen ja alueiden välisiin suhteisiin. Maa oli lainsäädännöllisesti edelleen liian keskitetty valtio, vaikka alueiden kasvanut merkitys oli suuri muutos Neuvostoliiton aikaiseen yhtenäisvaltioon. Alueilla oli olemassa enemmän valtaa käytännössä kuin laillisesti. Myöskään alueellistuminen ei tapahtunut minikään harkitun suunnitelman mukaan, vaan sen muodot heijastuivat lähinnä poliittisten voimasuhteiden muutoksia keskuksissa sekä alueilla. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.)

Alueellistaminen oli monessa suhteessa hyvä asia, mutta silläkin oli olemassa varjopuolensa Venäjän tilanteessa. Maan alueet olivat keskimäärin pieniä. Monilla alueilla oli vajaat kaksi miljoonaa asukasta ja tuotantoa siellä oli vain suomalaisen pikkukaupungin verran. Alueet olivat siis erittäin pieniä itsenäisiksi taloudellisiksi toimijoiksi ja vain muutama niistä pystyi ansaitsemaan vientitulonsa. Pienuus merkitsi usein riippuvuutta yhdestä tai useammasta suuresta yrityksestä. Alueilla oli olemassa myös korruptiota ja sisäpiirikysymyksiä, ja nämä olivat usein vaikeampia ongelmia kyseisillä alueilla, kuin esimerkiksi yhdessä Venäjän isoimmassa kaupungissa Moskovassa. Tämän takia myös päätöksenteko oli usein huonompaa. Venäjällä ei ollut oikeastaan olemassa valtakunnallista puoluejärjestelmää, joten kuvernöörit saattoivat olla liian itsenäisiä, eikä että heidän toimintansa muodostanut minkäänlaista yhtenäistä kokonaisuutta. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.)

Viides muutos koski Venäjän talouden toimintaa ja rakenteita. Taloudellisen toiminnan vapauttaminen Venäjällä oli johtanut siihen, että taloudellinen kannattavuus oli huomattavasti tärkeämpi mittari kuin aikaisemmin. Kun Venäjän talouden liberalisointi ja toimintatavat olivat muuttuneet, olivat myös sen talouden rakenteet muuttuneet monessa suhteessa. Esimerkiksi tavaratuotannon osuus kokonaistuotannosta oli Neuvostoliiton aikaisesta yli 60 prosentin osuudesta pudonnut noin 40 prosenttiin. Palvelujen tuotannon osuus oli vastaavasti kasvanut huomattavasti Neuvostoliiton ajasta. Ulkomaankaupan ja ulkomaisen rahoituksen merkitys maan talouskehityksessä oli noussut aikaisempaa tärkeämmäksi. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.) Tänä aikana Venäjällä elettiin niin sanottua kulta-aikaa, jossa vähävaraisempikin pystyi ansaitsemaan hieman enemmän. Nykyään Venäjän talouden toiminta on säänneltyä.

Muutosprosessi Venäjällä on ollut selvästi vaikeampi kuin monessa muussa siirtymätaloudessa. On selvää, että maa on viimeisten vuosikymmenien aikana käynyt läpi poliittisen ja talousjärjestelmän muuttamiseen liittyvän oppimisprojektin. Muutosprosessin ansioista Venäjän yhteiskunnan ja talouden toimintatavat sekä rakenteet muuttuivat hetkeksi. Uudistuspolitiikan päämäärättömyys sekä poliittisen järjestelmän sitoutumattomuus uusiin uudistuksiin olivat synnyttäneet uusia rakenteita ja toimintatapoja, jotka tekivät Venäjän järjestelmästä vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden. (Rautava & Sutela 2000, 283-290.)

5 Putinin aikakausi

Vladimir Putinilla oli etulyöntiasema vuoden 2000 presidentinvaaleissa hänen toimiessaan virkaa tekevänä presidenttinä. Suosio lisääntyi myös Venäjän selvittyä menestyksellisesti toisesta Tsetsenian sodasta. Putinin noustua valtaan takasi myös Boris Jeltsinille rauhalliset eläkepäivät ilman kiusallisia oikeudenkäyntejä. (Ketola & Vihavainen 2008, 169.)

Putinin noustessa valtaan syrjäytti hän oligarkiat järjestelmällisesti, vaikka he olivatkin osaltaan auttaneet Putinin valtaan nousussa. Putin lisäsi omaa valtaansa vahvistamalla niin sanottua ”vallan vertikaalia”. Putin teki kuvernöörit vastuullisiksi presidentille ja heidän valvontaansa perustettiin seitsemän federaatiopiiriä. Lisäksi televisiokanavat, jotka olivat olleet oligarkkien hallinnossa, joutuivat valtion hallintaan. (Ketola & Vihavainen 2008, 170.)

2000-luvun alussa tuotanto jälleen kasvoi Venäjällä öljytulojen myötä ja Putin sai nauttia nopeasta talouskasvusta. Nopean talouskasvun ansiosta Venäjän valuuttavaranto korjaantui nopeasti ja Venäjä maksoi takaisin vanhat Neuvostoliiton velat, muun muassa Suomelle. Venäjän perinteinen ongelma, korruptio, on silti säilynyt ja näyttää jopa pahentuneen 2000-luvun lopulla, vaikka Venäjän oma pääoma onkin palannut. (Ketola & Vihavainen 2008, 171-172.)

2000-luvun Venäjä toimii edelleen itsenäisesti kansainvälisessä politiikassa ja käyttäytyy suurvallan tavoin kansainvälisistä reaktioista piittaamatta. Putin on myös pyrkinyt jarruttamaan länsimaalaistumista. Kulttuurin näkökulmasta Putinin aikakausi on merkinnyt kulttuurin uutta nousua sekä kansan maksukyky on palannut ja teatterit sekä konsertit kiinnostavat ihmisiä. (Ketola & Vihavainen 2008, 173.)

Venäjän talous on kasvanut huomattavan nopeasti vuosien 2000-2008 aikana. Sitä aikaa kutsutaan usein toipumiseksi 1990-luvun kriisistä. Suurista kansantalouksista vain Kiina ja Intia ovat kasvaneet useamman vuoden aikana seitsemän prosentin vuosivauhtia tai vieläkin nopeammin. Kasvua voidaan kutsua toipumiseksi, mutta pitää muistaa, että Venäjä ei toipunut vuoden 1990 Venäjäksi vaan aivan erilaiseksi taloudeksi, yhteiskunnaksi ja poliittiseksi järjestelmäksi. (Sutela 2013, 147-152.)

5.1 Putin, kansanjohtaja

Putinin valtakaudella Venäjällä on muotoutunut omat yhteiskunnan pelisäännöt, jotka perustuvat institutionaaliseen korruptioon. Putinin Venäjä on 2010-luvulla joutunut loukkuun, niin sanottuun tasapainotilaan, jossa järjestelmä toimii tehottomasti ja sen muuttaminen ei ole kenenkään tärkeän toimijan intresseissä. Venäläiset pelkäävät kaikkia muutoksia, jotka ovat seurausta vuoden 1990 poliittisesta maanjärityksestä ja monet venäläiset ovat tyytymättömiä vallitsevaan tilanteeseen. (Kniivilä 2014, 120.)

Vuoden 2012 jälkeen Venäjä on jopa kieltänyt ja kontrolloinut kaikkea toimintaa Internetissä. Venäjä on määrännyt niin sanotut mustat listat Internet sivustoista ja Putinin mielestä Internetissä pitäisi olla joku kontrolloimassa sitä. Vladimir Gusinskys media oli aikoinaan tehokkain media Venäjällä. Putinin päästyä valtaan ja median koettua rajun kolauksen ihmisten usko mediaan hiipui. Putin on valtaan päästyään pyrkinyt kaikilla toimillaan kontrolloimaan mediaa. (Soldatov & Borogan 2015, 98-103.)

Vuonna 2013 joulukuussa valtiollinen mielipidetutkimuslaitos ilmoitti Venäjän valinnee Putinin jälleen vuoden poliitikoksi, kymmenennen kerran. Putinia pidetään vahvana johtajana, joka on palauttanut Venäjän suuruuden vuoden 1990 jälkeen. Putin on ollut maan suosituin poliitikko kaikissa mielipidemittauksissa sen jälkeen kun Boris Jeltsin luovutti hänelle vallan vuonna 1999. (Kniivilä 2014, 4.)

Putin on saanut huiman suosionsa nostamalla elintasoja nopeammin kuin viimeisen sadan vuoden aikana yhteensä. Mutta silti Venäjällä on hiljainen enemmistö, joka on vakuuttunut siitä, että kansalaisilla ei ole itsellään mitään mahdollisuuksia vaikuttaa maansa kehitykseen. Lännessä Putinin suosio ei ole korkea, ja siellä puhutaan, että hän on tukahduttanut Venäjän demokratian kehtoonsa ja samalla palauttanut hierarkkisen neuvostobyrokratian. Putin on tuhonnut riippumattomat tiedotusvälineet ja käyttänyt oikeusjärjestelmää tottelemattomien suuryrittäjien ja muiden vastustajien kurittamisessa. Putin on myös kieltänyt niin sanotun homopropagandan sekä internetissä levitetyt kehotukset separatismiin. Näiden rikkominen voi johtaa viiden vuoden vankeusrangaistukseen. Uudet lait tulivat voimaan vuonna 2012 suuren mielenosoitusaallon seurauksena. (Kniivilä 2014, 5.)

Mielenosoitusten jälkeen Putin ymmärsi, että ei voi jatkaa koko kansan presidenttinä. Putin käänsi selkänsä Moskovalle ja hänestä tuli hiljaisen enemmistön presidentti. Putin yritti parantaa Venäjän julkisuuskuvaa ja armahti Pussy Riotin kaksi vangittua jäsentä, Greenpeacen Artic Sunrise- jäänmurtaajan miehistön sekä useat mielenosoittajat, jotka olivat istuneet tutkintavankeudessa toista vuotta. Armahdukset sijoittuivat juuri vuoden 2014 Sotsin olympialaisten lähetyville ja heti näiden kisojen jälkeen Putin siirtyi kovista sanoista kovaan toimintaan. Putin lähetti eliittijoukkoja tunnusmerkittömissä univormuissa itsenäisen Ukrainan alueelle, Krimillä järjestettiin sotilasvallankaappaus ja niemimaa liitettiin Venäjään. Putinin uusia lakeja jopa verrattiin neuvostoaikaiseen kaiken kieltävään lakiin. (Kniivilä 2014, 6.)

5.2 Euraasia ja tulliliitto

Putinilla oli erilaisia strategioita saada Venäjä uuteen nousuun. Yksi niistä oli Venäjän ja Valko-Venäjän valtioliitto Euraasian talousyhteisön laajennus ja samalla kuuden jäsenvaltion vapaakauppa-alueen luominen. Euraasian kolme perustajajäsentä Venäjä, Valko-Venäjä sekä Kazakstan muodostivat sisäpiirin, täysmittaisen tulliliiton, joka johti yksiiin markkinoihin vuonna 2010. (Van Herpen 2015, 89-90.)

Tulliliitolla ja Venäjällä oli tavoitteena saada Ukraina mukaan liittoon. Vuonna 2012 Ukraina sanoi keskustelevansa tulliliittoon liittymisestä kansallisiin etuihin vedoten. Vuonna 2013 kuusi vuotta kestäneiden neuvottelujen jälkeen Ukrainan odotettiin kirjottavan EU:n kanssa

kumppanuussopimus, mutta viime hetkellä siitä kuitenkin kieltäydyttiin ja Ukraina kääntyi Moskovan puoleen. (Van Herpen 2015, 92.)

Tulliliiton perimmäinen perustamisen syy oli poliittinen eikä taloudellinen. Tulliliiton tavoitteena oli sama kuin aikaisemilla Neuvostoliiton ajan projekteilla: palauttaa Venäjän hegemonia entisissä Neuvostotasavalloissa. Venäjänä toinen vallankäytön väline on turvallisuusyhteistyö Neuvostoliiton jälkeisillä alueilla. (Van Herpen 2015, 140.)

Putin ilmoitti syksyllä 2013, että hänen tavoitteenaan on Euraasian unionin luominen. Alueen ilmoitettiin olevan vastine EU:lle ja samalla Venäjän toivo vanhan mahtiaseman palauttamisesta. Jos Euraasian unioni syntyisi yhdessä Ukrainan ja Valko-Venäjän kanssa, muodostaisi se yli 200 miljoonan ihmisen keskittymän. Jos Venäjä tähän olisi lisännyt Kazakstanin sekä vanhan Neuvostoliiton keskiaasialaiset alueet, olisi syntynyt väestöllisesti sekä luonnonvaroiltaan merkittävä yksikkö. Tämän suunnitelman kulmakivi oli Ukraina. (Vihavainen 2014, 19.)

5.3 Ukrainan kriisi

Puhuttaessa Krimin kaappauksesta ja Ukrainan taisteluista mietitään, milloin Venäjän politiikka on muuttanut ulkopoliittista suuntaustaan yhteistyöstä vastakkainasetteluun. Vuoden 2008 ajatellaan olleen käännekohta, koska silloin venäläiset ja georgialaiset aloittivat viisi päivää kestäneen sotansa, joka saatiin päätökseen EU:n avustuksella. Tämä oli voimakas merkki uudesta ulkopoliitikasta. (Iloniemi 2015, 64.)

Ukrainassa alkoi kriisi marraskuussa 2013, kun Ukrainan presidentti Viktor Janukovyts torjui EU:n yhteistyösopimuksen, mistä seurasi mielenosoitukset Ukrainan pääkaupungissa Kiovassa. Suurin osa mielenosoittajista oli ukrainalaisia, jotka olivat kannattaneet EU-yhteistyötä sekä vastustaneet Ukrainan hallinnon korruptiota. Lopulta mielenosoitukset laajenivat ja Janukovyts pakeni maasta. Venäjän mukaan tapaus oli laitton vallankaappaus. (Helsingin Sanomat 2014.)

Ukrainan presidentin vaihtuminen länsimaiseen hallintoon ei sopinut Venäjälle, ja heti vallanvaihdon jälkeen Venäjä halusi ottaa hallintaansa Ukrainan venäläismielisimmän alueen eli Krimin niemimaan. Samalla Venäjä lähetti Krimille sotilaita ja samalla alkoi liikkua mystisiä sotilaita ilman Venäjä tunnuksia. Nämä sotilaat Venäjä tunnusti omikseen vasta myöhemmin. Sotilaat varmistivat, että Krimille saatiin Venäjä-mielinen nukkehallitus, joka liitti Krimin osaksi Venäjää suotuisan kansanäänestyksen jälkeen. Toisin sanoen Venäjä oli vallannut osan suvereenista naapurimaastaan. (Helsingin Sanomat 2014.)

5.4 Venäjä-pakotteet

Euroopan Unioni määräsi Venäjälle vuonna 2014 vaiheittain rajoittavia toimenpiteitä Krimin laittoman Venäjän federaation liittämisen ja Ukrainan tarkoituksellisen horjuttamisen johdosta. EU määräsi matkustuskieltoon jopa 149 henkilöä sekä jähdytti varoja niiltä, jotka olivat vastuussa Ukrainan alueellisesta koskemattomuudesta ja itsenäisyyttä heikentävistä sekä uhkaavista toimista. Diplomaattisina toimina EU-venäjä-huippukokous peruttiin vuonna 2014 ja G8-huippukokous on järjestetty G7-kokoonpanossa. Tämän kokoonpanon pitämistä on jatkettu ja Venäjä on pyritty toimiensa seurauksena jättää ulos huippumaiden kokouksista. (Eurooppa-neuvosto 2016.)

Euroopan Unioni on määrännyt heinä- ja syyskuussa 2014 talouspakotteita kohdistuen Venäjän tiettyihin talouden aloihin. Euroopan Unionin neuvosto on jatkanut talouspakotteiden voimassaoloa 31. Heinäkuuta 2016 saakka. Venäjää koskevilla talouspakotteilla määrätään asekauppaa koskeva vienti- ja tuontikielto, kielletään kaksikäyttötuotteiden vienti Venäjälle sotilaalista loppukäyttöä varten sekä rajoitetaan Venäjän mahdollisuuksia hyödyntää tiettyjä arkaluonteisia teknologioita, joita käytetään öljyn tuotannossa ja etsinnässä. (Eurooppa-neuvosto 2016.)

6 Tutkimuksen toteutus

Olemme opinnäytetyömme alussa lähteneet liikkeelle selvittäen Venäjän historiaa aina Neuvostoliiton ajoista asti. Olemme halunneet tarkastella, miten Venäjältä on kehittynyt suurvalta ja millaiset suhteet sillä on ollut Suomeen sekä millainen talous Venäjällä on.

Seuraavaksi opinnäytetyömme etenee kohti sen empiiristä osaa. Siinä tarkoituksenamme on selvittää, millaista keskustelua idänkaupan venäläisestä toimintaympäristöstä tällä hetkellä Suomessa käydään.

Opinnäytetyömme empiirinen osuus koostuu kahdesta osiosta. Ensimmäisessä tutkimme Venäjän liiketoimintaympäristön muutoksia mediakatsauksen avulla. Mediakatsaus toimii aineistona median narratiiville. Se on media-aineiston pohjalta konstruoimamme kertomus Venäjän ja idänkaupan tilanteesta. Opinnäytetyön toisen empiirisen osion pohjana on äänitetty ja litteroitu yrityshaastattelu, jonka pohjalta olemme konstruoineet idänkaupan ammattilaisen narratiivin. Lopuksi vertailemme näitä kahta narratiivia keskenään.

Tutkimuksemme empiirisessä osiossa pyrimme vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä Suomen lehdistössä sanotaan Venäjän liiketoimintaympäristön nykytilanteesta?
2. Miten suomalainen idänkaupan edustaja kuvaa nykyistä toimintaympäristöään?

Ennen kuin siirrymme tutkielman empiiriseen osaan, käsittelemme hyödyntämiämme tutkimusmenetelmiä.

6.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimusmenetelmillä tarkoitetaan tutkimuksen aineistonhankinta- ja analyysimetodeja. Nämä menetelmät ja tekniikat voidaan luokitella määrällisiin eli kvantitatiivisiin sekä laadullisiin eli kvalitatiivisiin menetelmiin. Tutkimusmenetelmiä valittaessa on huomioitava se, että ratkaisujen tulisi seurata tutkimusongelmasta ja samalla pohtia, mitkä ovat ne tutkimusmenetelmät, jotka antavat tutkijalle parhaimman mahdollisen tiedon. (Saukkonen 2015, 34.)

Määrälliselle tutkimusmenetelmälle luontaista on suuri tutkimusmateriaali, mikä mahdollistaa tilastolliset yleistykset. Määrällisen tutkimuksen tavoitteita ovat yleistettävyyden, ennustettavuus sekä kausaaliselitykset. Se korostaa todellisuuden objektiivisuutta sekä yhtenäisyyttä ja samalla olettaa, että tutkimuksen kohde on tutkijasta riippumaton. Tiedonkeruu pyritään toteuttamaan numeerisina faktoina todellisuudesta. (Savukoski 2008, 47.)

Empiirisen tutkimuksen menetelmät voidaan erottaa toisistaan kahteen erilaiseen tutkimusmenetelmään, määrälliseen ja laadulliseen. Tulee kuitenkin ymmärtää mutta, että samassa tutkimuksessa sekä saman tutkimusaineiston analysoinnissa voidaan soveltaa kumpaakin tutkimusmenetelmää ja yhdistää myös niiden käyttöä. (Alasuutari 1995, 32.)

Määrällisessä tutkimuksessa argumentoidaan pääsääntöisesti eri lukujen sekä niiden välisten systemaattisten eli tilastollisten yhteyksien avulla. Määrällistä tutkimusta voidaan havainnollistaa sillä, että kullekin tutkimusyksikölle annetaan arvot eri muuttujilla, joten lähtökohtana on, että aineisto saatetaan lopuksi taulukkomuotoon, ellei se jo valmiiksi ole sellaisessa muodossa. (Alasuutari 1995, 34.)

Laadullinen tutkimus eroaa määrällisestä tutkimuksesta. Kun määrällisessä tutkimuksessa luontaista on suuri tutkimusmateriaali ja yleistykset, niin laadullisen tutkimuksen yksi merkittävimmistä tavoitteista on tulokinnan syntyminen ja määrän korvaaminen laadulla. (Alasuutari 1995, 35.)

Tutkimusmenetelmät voidaan myös jakaa kahteen toisiinsa liittyvään alaosiin: aineiston

keruumenetelmiin sekä aineiston analyysimenetelmiin. Aineistoin keruulla tarkoitetaan tapoja, joilla havaintoja tuotetaan, esimerkiksi haastattelu, kysely tai havainnointi. Aineiston analyysillä taas tarkoitetaan tapoja ja säännönmukaisuuksia, joiden mukaan havaintoja työstetään, analysoidaan ja tulkitaan siten, että niiden pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä. Tutkimusmenetelmät tulisi valita tutkimusongelman pohjalta. (Saaranen-Kauppinen & Puusnieka, 2009, 11-16.)

Opinnäytetyössämme tutkimusmenetelmänä on laadullinen tutkimus, jossa aineiston keruumenetelminä käytämme mediakatsausta sekä teemahaastattelua. Tutkielmamme ote on narratiivinen eli kerronnallinen tutkimus, jonka avulla pyrimme vastaamaan kysymyksiin Venäjän liiketoimintaympäristön nykytilanteesta. Narratiivisen tutkimuksen avulla pyrimme tutkimaan, mitä tutkittavasta asiasta puhutaan emme niinkään, miten asiat ovat.

6.2 Narratiivinen tutkimusote

Narratiivisuus käsite tulee latinan kielestä, jossa narratio tarkoittaa kertomusta. Tutkimuksissa narratiivisuudella tarkoitetaan lähestymistapaa, jonka mukaan erilaiset tarinat ovat keskeisiä tiedon välittäjiä sekä rakentajia. Tutkimusmenetelmän tarkoituksena on kohdistaa huomio niihin tapoihin, joilla ihmiset antavat merkityksiä asioille tarinoiden välityksellä. Kertomuksilla on kaksi merkitystä narratiivisessa tutkimuksessa. Toisaalta niitä käytetään tutkimuksen materiaalina ja toisaalta tutkimus itsessään on erilaisten tarinoiden tuottamista. (Savukoski 2008, 45.)

Narratiivinen tutkimus on yksi laadullisen tutkimuksen suuntaus. Sen tavoitteena on pyrkiä paikalliseen, subjektiiviseen tietoon. Narratiivisen tutkimuksen tavoitteena on antaa tutkittaville mahdollisuus kertoa asioista tarinan muodossa ja sitä kautta saada heidän äänensä kuuluviin. Tätä kautta muodostuva tieto on moniäänisempää sekä kerroksellisempää. (Savukoski 2008, 47-48.)

Miksi kertomukset ovat ihmisille tärkeitä? Elämme kertomusten maailmassa, jossa osaan kysymyksistä vastataan usein erilaisilla kertomuksilla. Kun ihmisiltä kysytään, miksi he ovat tehneet jotakin jollain tavalla, he useimmiten vastaavat kysymykseen kertomuksen muodossa. (Kaasila, Rajala & Nurmi 2008, 41.) Kertomukset havainnollistavat asioita paremmin ja niiden avulla asioita pystytään tarkastelemaan ja tulkitsemaan yksityiskohtaisemmin.

Narratiivisuuden näkökulmasta ihmiset luovat merkityksiä, ymmärtävät itseään sekä rakentavat identiteettiään kertoessaan tarinaansa. Tarinoihin ihmiset saavat materiaalinsa niin sanottusta sosiaalisesta tarinavarannosta, joka sisältää kaikki ihmisen kasvu- ja kehitysympäristöön kuuluvat tarinat kuten sadut, myytit, uskomukset ja tutkimusraportit. (Savukoski 2008, 45-46.)

6.3 Mediakatsaus

Ensimmäinen tutkimuksemme narratiivi - median narratiivi - pohjautuu lehtiaineistoon Turun Sanomista, Helsingin Sanomista sekä Suomen Kuvalehdestä. Näistä lehdistä valitsimme sellaiset artikkelit, jotka koskivat Venäjää. Lehtiaineisto kerättiin noin puolen vuoden ajalta. Lehtien valintaan vaikuttivat opinnäytetyön tekijöiden kotipaikkakunnat sekä lehtien luotettavuus. Toinen kirjoittajista asuu Turussa ja toinen Espoossa. Loppujen lopuksi jätimme aineistosta pois ne aiheet, jotka liittyivät pakolaispolitiikkaan. Jäljelle jätimme ainoastaan ne, joiden sisältö koski joko Putinia, Krimiä tai yleisesti Venäjän taloustilannetta. Opinnäytetyömme aineistoksi emme halunneet valita esimerkiksi iltapäivälehtiä, vaikka niissä onkin melkein päivittäin tutkielmaan liittyviä aiheita. Meidän mielestämme nämä kolme aikaisemmin mainittua lähdettä ovat relevantteimmat yleisluontoiset sanomalehdet kuvaamaan Venäjän tämän hetkistä tilannetta.

Lehdistöaineistoa lukiessamme löysimme 6 teemaa. Ne ovat: Ukrainan kriisi, pakotteet, Putin, Venäjän diktaattori, propagandan Venäjä, vaikutus Suomeen ja tulevaisuus. Nämä teemat muodostavat kokoamamme median narratiivin. Suomalaisen median luoma tarina näyttää antavan varsin synkän kuvan Venäjän taloudellisesta tilanteesta ja tulevaisuudesta: ”Venäjä tuo superohjukset Itämerelle.” Venäjä pommittaa sairaaloita Syyriassa.” Venäjä käy hybridisotaa lähettämällä turvallisista maista tulleet ja ”Moskovassa vuosikausia työskennelleitä turvapaikanhakijoita Suomeen Ladallisen kerrallaan”. Näin synkeästi kuvaillaan Venäjän nykytilaa esimerkiksi Suomen kuvalehdessä. (Pernaa 2016, 5.)

6.4 Narratiivinen haastattelu

Toinen tutkielmamme narratiivi pohjautuu haastatteluaineistoon. Narratiivisessa tutkimuksessa haastattelu perustuu kertojalähtöisyydelle. Haastattelun tarkoitus on olla avoin ja vapaa, jotta kertoja voi tuoda tarinansa esille omista lähtökohdistaan katsottuna. Tämän tarkoituksena on auttaa tutkijaa hahmottamaan kertojan näkökulmaa. Tutkijan on tärkeä ymmärtää tarkasteltavan asian subjektiivisia merkityksiä sekä niiden toiminnallisuutta kertojan tulkitsemana. (Kaasila & Rajala & Nurmi 2008, 23-25.)

Narratiivinen haastattelu eroaa strukturoidusta haastattelusta. Strukturoidussa haastattelussa ei useinkaan anneta haastateltavalle riittävästi mahdollisuuksia kertomusten tuottamiseen toisin kuin narratiivisessa haastattelussa. Narratiivisella haastattelulla tarkoitetaan siis sitä, että tutkija antaa riittävästi tilaa kertomusten syntymiselle. Samalla haastattelija pyrkii esittämään kysymyksiä, joihin hän odottaa saavansa vastauksiksi kertomuksia. Haastattelu on muotoiltu siten, että se antaa haastateltavalle päätäntävällän mistä aloittaa, mitä ja millä tavalla kertoo. (Kaasila & Rajala & Nurmi 2008, 45-46.)

Narratiivisen eli kerronnallisen haastattelun tavoitteena on saada haastateltava henkilö kertomaan tarinoita, jotka liittyvät hänelle tärkeisiin asioihin (Kaasila & Rajala & Nurmi 2008, 45-47). Haastattelu on aina yksilöllinen ja kertomukset riippuvat siitä kuka niitä on kertomassa. Haastattelussa käytettävien kysymysten tulee olla avoimia ja niitä ei tarvitse olla montaa, jotta haastateltava saa mahdollisimman paljon kertoa itse asioista. Avoimien kysymysten rinnalla kannattaa olla myös muutama ohjaava kysymys, jotta haastattelu pysyy aiheessa.

6.5 Teemahaastattelu

Tässä työssä suorittamassamme haastattelussa on narratiivisuuden lisäksi myös teemahaastattelun piirteitä. Teemahaastattelun ominaispiirre on, että tiedämme haastateltavan kokeneen tietyn tilanteen. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan ja sen ydin on se, että haastattelussa ei ole yksityiskohtaisia kysymyksiä vaan haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu ottaa huomioon ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 47-48.)

Teemahaastattelua voidaan luonnehtia kahden ihmisen väliseksi viestinnäksi sekä vuorovaikutukseksi, jonka pohjana on kielen käyttö sekä ennalta suunnitellut teemat. Haastattelu etenee teemojen mukaan, mutta puhumisjärjestys on vapaa. Tutkijalla on mukanaan mahdollisimman lyhyet ja selkeät muistiinpanot teemoista, jotta tutkija pystyy paremmin keskittymään keskusteluun eikä papereiden tavaamiseen. Hyvä keino valmistautua haastatteluun on laatia lista ranskalaisin viivoin sekä laatia apukysymyksiä ja avainsanoja keskustelun avuksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Ennen haastatteluun ryhtymistä on tutkittava ja perehdyttävä aihepiiriin ja tunnettava haastateltavien tilanne, jotta haastattelu pystytään kohdentamaan oikeisiin teemoihin. Haastattelun teemat valitaan tutkittavaan aiheeseen perehtymisen pohjalta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Tutkielmassamme olemme perehtyneet Venäjään sen historiasta tähän päivään sekä tutkineet median avulla millaisia kertomuksia Venäjästä on tällä hetkellä.

Tämän opinnäytetyön haastateltava on ollut huolinta- ja kuljetusalalla idänkaupassa mukana vuodesta 1975 lähtien. Kuljetusalalla lasku- ja noususuhdanteet näkyivät haastateltavan mukaan selvästi heti niiden alettua. Kuljetusvirran vaihtelut muuttuvat ja silloin myös kuljetusalaa tarvitaan vaihdellen. Haastateltavan mukaan erityisen kovalle kohtelulle Venäjän vaihtuneen tilanteen takia on joutunut kuljetusala, koska muutokset näkyvät selvästi tällä alalla.

Teemahaastattelumme teemoitus oli seuraava:

1. Neuvostoliiton hajoaminen romautti aikanaan Suomen idänkaupan. Elpymiseen meni vuosia, mutta ehdimme kuitenkin 2000-luvulla elää uutta idänkaupan kukoistuskautta. Kerro tästä kultakaudesta omien kokemuksiesi pohjalta?
2. Milloin ja miten Putinin valtapolitiikan ja lännen pakotteiden aiheuttama laskukausi alkoi vaikuttaa oman yrityksesi toimintaan? Kerro myös tietämiäsi esimerkkejä muiden yritysten tilanteesta ja ihmiskohtaloista.
3. Millaisia toimenpiteitä ja uusia käytäntöjä suomalaiset idänkaupan toimijat ovat kehittäneet nykyisessä tilanteessa? Entä venäläiset toimijat?
4. Mitä ajattelet idänkaupan tulevaisuuden näkymistä - mitä uusi noususuhdanne edellyttäisi?

Haastattelun rungon eli neljän teeman tukena olimme varautuneet myös aiheeseen liittyvillä lisäkysymyksillä, jotka suuntasivat haastattelua haluamaamme suuntaan. Haastateltavalla oli kuitenkin vapaa mahdollisuus kertoa kokemuksista ja tapahtumista, joita hän on itse kokenut ja kuullut työrallaan kuljetusalan yrityksessä Venäjältä ja sen tilanteesta.

Haastattelu toteutettiin 10.2.2016 kello 10 Lohjan Laurean Yrityslabrassa. Haastattelun osallisina olivat yrityksen edustaja sekä opinnäytetyöntekijät. Haastattelua valmisteltiin etukäteen tutustumalla teemahaastatteluun ja sen osiin. Lisäksi haastattelijat suunnittelivat yhdessä opinnäytetyön ohjaajan kanssa haastattelun rungon ja teemat, joita haastattelussa tultaisiin käymään läpi. Haastateltavat mieltivät myös valmiiksi muutamia lisäkysymyksiä, joita haastateltavalta voitaisiin kysyä teemojen tueksi. Itse haastattelussa kuitenkin lisäkysymykset tulivat tilanteen mukaan ja sen perusteella, mitä haastateltava kertoi.

Haastattelu tuntui olevan onnistunut. Se oli erittäin kattava ja yllätti meidät opinnäytetyön tekijät täysin. Haastateltava henkilö oli avoin ja kertoi mielenkiintoisia tarinoita Venäjän tilanteeseen ja yrityksen toimintaan liittyen. Haastattelussa ilmeni monia asioita, jotka olivat meille uusia. Haastateltava kertoi asioita tarinamuodossa, joten materiaalia pystyttiin hyvin käyttämään narratiivisen tutkimuksen aineistona. Haastattelu äänitettiin, mikä mahdollisti sen litteroinnin tarkasti. Haastattelun pohjalta rakennettuun narratiiviin otimme tarkasti mallia tuoreesta aiheesta kirjoitetusta väitöskirjasta (Olava 2012). Narratiivissa haastateltavamme lausuntoja on toistettu mahdollisimman tarkasti. Lainaukset on merkitty narratiiviin lainausmerkein. Kutsumme syntyneitä narratiivisia idänkaupan ammattilaisen narratiiviksi haastateltavan kokemustaustan johdosta.

Yritys, jonka edustajaa haastateltiin, tuottaa logistiikkapalveluja maailmanlaajuisesti. Yritys on toiminut jo reilun sadan vuoden ajan ahtausalalla. Yritys palvelee Suomen lisäksi asiakkaitaan myös Pietarissa ja Moskovassa sekä muutamassa muussa maassa. Pietarissa ja Moskovassa työskentelee yhteensä 14 työntekijää. Tuotevalikoima tarjoaa maa-, meri- ja lentokuljetusten logistiikkapalveluja. Yrityksen konserni on reilun sadan vuotensa aikana toiminut logistiikan, teollisuuden sekä kaupan alueilla. Ahtauksen lisäksi yritys on harjoittanut useampaa muuta toimintaa, joihin kuuluvat esimerkiksi laivanselvitys, -varustus, hinaus, laivanrakennus, huollinta, polttoaineiden ja puutavaran kauppa, lentorahtihuollinta, meri-, lento- ja maantiekuljetukset sekä myös oman matkatoimiston pito.

Pyrimme haastattelemaan myös muita idänkaupan ammattilaisia, mutta yritykset, joita lähesytimme, päätyivät lopulta kieltäytymään haastatteluista. Myös tutkielmaan mukaan lähtenyt haastateltava halusi pitää sekä henkilötietonsa että yrityksensä salassa.

7 Median narratiivi idänkaupasta

Seuraavaksi esitämme media-aineistomme pohjalta kokoamamme median narratiivin idänkaupan toimintaympäristöstä:

Venäjän talouden ahdinko

Havaintojemme mukaan venäläisistä yleensä ei suomalaisessa mediassa paljon kirjoiteta, vaan pääpaino on Venäjän taloudessa. Usein lehdissä todetaan, että Venäjä ei enää elä kulta-aikaansa vaan on talousahdingossa. Talouden hyvät ajat olivat vuosina 1999-2008, jolloin maan talous kasvoi keskimäärin 6,9 prosenttia vuodessa. ”Vuonna 2015 Venäjän talous supistuneen neljä prosenttia”, kerrotaan Turun Sanomissa. Venäjä ei ole tehnyt tähän mennessä nousukausillaan uudistuksia ja nyt kun maalla menee huonosti, uudistuksia ei voida ollenkaan tehdä. (Hyvönen 2015, 3.)

Venäjällä on ahdinkoonsa selkeät syyt: öljyn hinta on romahtanut ja Ukrainan kriisi on tuonut epävarmuutta yhdessä länsimaiden pakotteiden sekä Venäjän omien pakotteiden kanssa. Venäjän talouden perusongelma on liiallinen riippuvuus öljysektorista. Sen budjettituloista 45 prosenttia tulee öljystä ja öljytuloista. Turun Sanomissa mainitaan myös, että kehitystä hidastavat lisäksi korruptio sekä instituutioiden heikko tila. (Hyvönen 2015, 3.) Media luo kuvaa, että korruptio on kaiken ydin ja Venäjä on suuntaamassa takaisin kohti Neuvostoliiton aikaista taloutta.

”Öljyn hinnan romahdus on vienyt sekä energiayhtiöitä että Venäjän valtion taloudellisiin vaikeuksiin”, kirjoitetaan Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa. Energia-alan yritykset ovat sanelleet monien satojen tuhansien edestä työvoimaansa irti sekä investointeja on jäädytetty.

Tällä hetkellä Venäjä joutuu maksamaan laskujaan valtion vararahastoista, koska sen budjetin tulot eivät riitä maan menoihin. (Helsingin Sanomat 2016, 1.)

Venäjään ei tule suhtautua liian toiveikkaasti. ”Monella on liian toiveikas mielikuva Venäjäästä”, sanoo Pekka Haavisto haastattelussaan. Haavisto kertoo, että on huolissaan monen suomalaisen kuvasta Venäjäästä, koska monet ovat liian toiveikkaita. Haaviston oma käsitys Venäjäästä ja sen tilanteesta on paljon synkempi. Hänen mielestään presidentti Vladimir Putin oli heikoimmillaan elokuussa 2000, kun Venäjälle symbolisesti tärkeä Kursk-sukellusvene upposi eikä sen miehistöä pystytty pelastamaan. (Raeste 2016, A16.)

”Tuolloin takana oli Venäjälle taloudellisesti vaikea 1990-luku, joka näyttäytyi monelle venäläiselle kansallisena alennustilana”, kertoo Pekka Haavisto haastattelussaan. Hän jatkaa: ”Sieltä Putin loi erilaisin, osin öljynhinnan nousuun perustuvien keinoin uskoa keskiluokan nousuun” (Raeste 2016, A14).

Haaviston mielestä kansa uskoo yhä Putinin kykyyn ratkaista ongelmat, jotka Venäjällä nähdään ulkomaiden aiheuttamiksi esimerkiksi Ukrainan kriisi tai kauppapakotteet. Haaviston arvion mukaan Venäjän tilanne saa kansakunnan liittoutumaan johtajansa ympärille yhtä tiiviimmin seuraavien vuosien aikana. (Raeste 2016, A14.)

Viimeiset vuodet ovat olleet Venäjän taloudelle todella vaikeaa aikaa. Venäjän bruttokansantuote on ollut laskussa vuoden 2013 huipputasonsa jälkeen, jolloin se oli IMF:n vertailussa maailman yhdeksänneksi suurin talous. Viimeisen parin vuoden aikana Venäjä on pudonnut samassa taulukossa sijalle 13, Meksikon ja Espanjan kohdille. (Rautio 2016, A5.)

Venäjän talouden ahdinkoon näyttää olevan selvät syyt ja jokaisessa mediassa niistä puhutaan, mutta silti asialle ei näköjään voida tehdä mitään. Mediassa on paljon esillä Venäjän negatiiviset asiat ja jonkinlainen paniikki tuntuu olevan valloillaan.

Ukrainan kriisi

Vuoden vaihteessa Ukraina otti ison askeleen kohti Eurooppaa, kun maan vapaakauppasopimus EU:n kanssa astui voimaan. Sopimuksella on ollut merkittävä osa Ukrainan kriisissä. Venäjä on pitänyt sopimusta uhkana itselleen ja reagoinut siihen aggressiivisesti. ”Vapaakauppasopimus on yksi konkreettinen asia, jonka ympärillä räjähti”, kerrotaan Turun Sanomissa. Kauppasopimuksilla on harvoin samankaltaisia seurauksia: valta vaihtui Kiovassa, Venäjä miehitti Krimin ja Ukrainassa syttyi sota. (Marjanen 2016, 13.)

Venäjän ja Ukrainan välisen kriisin takana on talouden sijaan kyse geopolitiikasta. Venäjä koee Ukrainan ja EU:n lähentymisen uhaksi omille suurvaltapyrkimyksilleen. Ukrainan sota on jopa ajanut Venäjän älymystön syvään kriisiin. Krimin miehitystä vastustavaan julkklausumaan saatiin 90 nimeä, mutta suurin osa kirjailijoista ja toimittajista on valitettavasti hyväksynyt Putinin toimet. Venäjä jatkaa sisäpolitiikassaan tiukkaa linjaa, vaikka ulkopolitiikassa pyritäänkin jälleen yhteistyöhön länsimaiden kanssa. Duuma säätelee liukuhihnalta kansalaisyhteiskuntaa murskaavia lakeja ja ”vapauden vyöhyke” kapenee. (Marjanen 2016, 13.)

”Lännen ja Venäjän suhteita kiristävät niin Ukrainan konflikti kuin Syyrian sota.” Tosiasia on, ettei kumpaakaan kriisiä voida ratkaista ilman Venäjää, kerrotaan Lännen median haastattelussa. ”Terrorismin vastainen taistelu luo lännelle paineita harkita uudelleen Venäjän Ukraina-pakotteiden jatkamista.” Venäjä-pakotteita pidetään hankalina Suomen maatalous- ja elintarviketuotannolle, mutta Suomi ei ole asettumassa niiden jatkamista vastaan. (Marjanen 2016, 13.)

Ukrainan ja Venäjän tilanteen myötä Ukrainan EU-kaupan osuus on kasvanut, mutta se ei korvaa suoraan Venäjän-kaupan menetyksiä. ”Ukraina on vienyt Venäjälle pääosin koneita ja laitteita, joille ei ole kysyntää EU-markkinoilla. Yltiöoptimismi on karissut. Yhteiskunnan ongelmien kova ydin on vielä jäljellä, eräs lähde sanoo viitaten syvälle juurtuneeseen korruptioon.” (Marjanen 2016, 13.)

Suomen Kuvalehdessä (2015, 16-17) kuvataankin, että Venäjän toimet Ukrainassa ovat synkistäneet kansainvälistä politiikkaa. Venäjän teot ovat vastoin kaikkia kansainvälisiä sopimuksia. Venäjän pääministerin, Medvedvedin puhetta Munchenin turvallisuuskokouksessa on pidetty varoituksena Venäjän toimista tulevaisuudessa. ”Tällä hetkellä Venäjän talous on romahduspisteessä eikä edes urheilusta ole piristäjäksi.” (Pernaa 2016, 5.)

Pakotteet

Euroopan unioni, Yhdysvallat, Kanada ja Japani ovat niin sanotusti auttaneet Venäjää määrämällä Venäjälle pakotteita. ”Ylivelkaantuminen on vähäistä, koska suuret valtionpankit ja valtiolliset jättiyritykset ovat mustilla listoilla eivätkä saa lainaa.” Voidaan siis sanoa, että pakotteet ovat tavallaan auttaneet Venäjää. Venäjä on kuitenkin tarttunut tilaisuuteen ja määrännyt vastapakotteita. Kovaa valuuttaa on säästynyt, kun sitä ei ole tarvinnut tuhlaa esimerkiksi suomalaisen juustoon, ukrainalaiseen possuun tai turkkilaisiin mandariineihin. (Hakala 2016, A6.)

Helsingin Sanomissa kuitenkin todetaan Medvedevin sanoneen: ”Olemme valmiit palaamaan normaaliin yhteistyöhön EU:n jäsenvaltioiden kanssa.” ”Eurooppa on meidän lähin naapurim-

me ja tärkein taloudellinen kumppanimme.” ”Tavaravaihtomme lasketaan edelleen sadoissa miljardoissa euroissa, huolimatta sääliä herättävistä pakotevaikutuksista”. (Hakala 2016, A22.)

Medvedev on erityisen vakuuttunut siitä, että loppujen lopuksi ”terve järki voittaa” ja pakotteet tulevat jäämään menneisyyteen. Lisäksi hän uskoo, että länsimaiden ja Venäjän väliset suhteet tulevat palaamaan normaalille tasolleen. ”Tämän saavuttamiseksi on tehtävä välttämätön talouden logiikan sekä eurooppalaisen ja venäläisen liike-elämän etujen pohjalta”, kerrotaan Medvedevin sanoneen. (Hakala 2016, A22.)

Medvedev arvioi Venäjän nykyisen taloustilanteen jopa karmeaksi. ”Tässä kokonaisuudessa pakotteiden vaikutus on vähäinen, joten niiden nimittäminen ”säällittäväksi” on sinänsä perusteltavissa”, sanotaan Medvedevin kertoneen. Medvedevin puhuessa pakotteista, ei hän mainitse sanallakaan mitään poliittisista syistä, kuten Krimin miehityksestä eikä vetoa Euroopan ulkopuolisiin maihin, jotka ovat pakotteita asettaneet. (Hakala 2016, A22.)

Medvedevin mukaan vuosi 2015 oli Venäjän kaamein vuosikausiin. Hänen mielestä kyseinen romahdus on ollut seuraus koko kansainvälisen talousjärjestyksen romahtamisesta. ”Talouksemme ei ole aikoihin törmännyt tällaisiin valtaviin - ja mikä pahinta samanaikaisesti: öljyn hinnan romahtamiseen, pakotepainostukseen ja kansainvälisen talouden perusteiden suunnitelmalliseen muuttamiseen”, kerrotaan Medvedevin sanoneen. (Hakala 2016, A22.)

Putin, Venäjän diktaattori

”Sisäpiiri on kutistunut, ja Venäjää johtaa käytännössä enää viisi miestä”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. Maan johdosta on tullut toimielin, jonka tapaisesta Suomen historiassa on käytetty nimitystä virkamieshallitus. Venäjällä tullaan pitämään syyskuussa parlamenttivaalit, mitä Helsingin Sanomat kommentoi seuraavasti: ”Todellinen oppositio on pelattu niistä jo ulos: johtohahmot ovat ulkomailla, ehdonalaisessa tai haudassa.” (Hakala 2016, A25.)

Putinista on noussut Venäjän diktaattori, jota pelätään, vihataan ja rakastetaan. Suomen Kuvalehdessä (2015, 12-14) puhutaan, että Suomi ei voi liittyä Natoon, koska Venäjän reaktiot voivat olla kohtalokkaita. Samalla Venäjälle annetaan toive, jossa Venäjän mahti nähdään suurena ja sen pelossa tehdään niin sanottuja järkeviä päätöksiä. Ja näiden päätösten turvin turvaudutaan siihen, että Venäjä kunnioittaa pienen naapurinsa hyvántahtoisuutta ja antaa tilaa sen muuten länsisidonnaiselle naapurustolle.

”Kasvaviin taloudellisiin ongelmiin Putinilla on ollut ihan oma reseptinsä: autoritaariset otteet kovenevat, turvallisuuspolitiikka muuttuu entistä aggressiivisemmaksi ja armeija saa lisää

voimavaroja”, kerrotaan Helsingin Sanomien Paavo Raution kolumnissa. Hänen mielestään Putinin aikaansaanutta talouden tilaa pitäisi kuvata siten, että Venäjän taloudessa taakse jäi lyhyellä aikavälillä pahin aika, mutta pitkällä aikavälillä maan paras aika. (Rautio 2016, A5.)

Puhutaan, että Venäjä on ajautunut umpikujaan, eikä Moskovassa uskalleta tehdä mitään päätöksiä ilman presidentti Putinin hyväksyntää. ”Se on iso ongelma, sillä Putinilla ei ole minkäänlaista suunnitelmaa Venäjän ohjaamiseksi ulos kriisistä”, arvioi Tiilikainen Suomen Kuvalehdessä. (2016, 10.)

On käyty hyvin paljon spekulatioita kenestä tulisi mahdollisesti Venäjän seuraava presidentti. Jatkaako Putin vielä seuraavan kauden maan presidenttinä vai tuleeko esimerkiksi Medvedevinistä maan seuraava presidentti. ”Tällä hetkellä Medvedevin paluu presidentiksi näyttää enemmän kuin epätodennäköiseltä. Varmin veikkaus on, että Putin valituttaa itsensä vielä yhdeksi kaudeksi vuonna 2018.” On hyvin mahdollista, että Medvedev ei ole enää tämän vuoden lopussa edes maan pääministeri, vaan että hän pääsee syntipukin rooliin sekä saa mahdolliseksi korvaukseksi jonkin vaarattoman suojatyöpaikan. (Hakala 2016, A6.)

Putinin viimeaikaisia esiintymisiä on analysoitu paljon ja arvioidaan, että Kremlistä ei ole odotettavissa minkäänlaisia uudistuksia. ”Kaikki toimet tähtäävät siihen, että Putin pysyy vallassa vuoden 2018 presidentinvaalien jälkeenkin” (Tiilikainen 2016, 10). Putin vakuuttelee, että Venäjä selviytyy talousvaikeuksistaan, mutta samaan aikaan raakaöljyn hinta on pudonnut alle 35 dollariin tynnyriltä ja rupla ajautunut uuteen luisuun. ”Putinin kannatus on pysynyt vahvan propagandakoneistonsa ansioista edelleen korkealla” (Tiilikainen 2016, 10).

Median Venäjän asiantuntijoiden kertomukset korostavat Putinin vallan käyttöä ja sitä miten Putin on pystynyt esimerkiksi sensuurilla sulkemaan venäläisten silmät muiden maiden uutisoinnilla Venäjästä. Artikkeleissa korostuvat Putinin mahti sekä vallankäyttö. Jopa länsimaissa pelätään Putinin seuraavaa siirtoa. Venäjän talouden laskusuhdanne vaikuttaa Euroopan taloustilanteeseen ja varsinkin suomalaisten yritysten toimintaan. Artikkeleista löytyy myös viitteitä Venäjän Neuvostoliiton aikaisiin lakeihin. Turvallisuuspolitiikka on käynyt tiukemmaksi sekä sensuuri lisääntynyt.

Propagandan Venäjä

”Presidentti Putinin suosio nojaa täysin propagandaan”, arvioidaan Suomen Kuvalehdessä. ”Kolmekymmentä vuotta neuvostojohtaja Mihail Gorbatsovin aloittaman glasnostin, avoimuuden, jälkeen valtiollisilla tai valtioon sidoksilla olevilla televisiokanavilla ei ole journalismia eikä maassa toimi vaihtoehtoisia kanavia.” Suomen media antaa kuvan, että Venäjällä uutisoidaan vain Putinin hyväksymiä asioita ja muut asiat ovat pannassa. (Kuorsalo 2015, 12-13.)

Venäjällä oli jo 2000-luvulla positiivisia näkymiä journalismissa, mutta Putinin vallan tulon jälkeen alkoi alamäki. ”Jos Venäjällä näytettäisiin pari kuukautta niin sanottuja normaaleja uutislähetystyksiä valtakunnallisilla tv-kanavilla, Putinin todellinen tuki kansan keskuudessa olisi 5-15 prosenttia” (Kuorsalo 2015, 13).

Televisio ohjailee perusvenäläisiä. Venäjältä on tullut toinen toistaan poskettomampien huhujen areena, kuten neuvostoaikanakin. Venäläistä internetiä kutsutaankin ”yleiskansalliseksi tunkioksi”, kuvaillaan Suomen Kuvalehdessä. (Suomen Kuvalehti 2015, 38-39.) ”Valistuneen väen vastustajat levittävät siellä kovaa viestiä: euraasialaisuutta, kiihkomielistä ortodoksiaa, antisemitismii, islamfobiaa.” Sanotaankin, että teksti on usein niin repivää, että se muodostaa Kremlille huolenaiheen. ”Putinin hallinto ajaa verkon uutisvälitystä ja keskustelupalstoja yhä kapeampaan rakoon.” (Mallinen 2015, 38.)

”Valtion valvoman television varassa on kaksi kolmasosaa venäläisistä, 90 miljoonaa ihmistä. Televisiokansasta käytetään nimitystä ”olutta ja jalkapalloa”. Televisio nostaa kansakunnan isähahmon vakaan elämänmenon turvasatamaksi kaikkien onnettomuuksien, korruptionjuttujen, inflaation ja sotautusten rumputulessa.” Putin pitää huolen siitä, mitä televisiossa näytetään ja että hänen suosionsa pysyy vallassa. (Mallinen 2015, 39.)

”Median tilannetta pahentaa vielä se, että toimialalta puuttuu aidot markkinamekanismit. Voiko Venäjällä alkaa uusi glasnost, joka aikanaan vauhditti neuvostojärjestelmän kaatumista?” Antihomolaki häiritsee monia Venäjällä siksi, että se puuttuu ihmisten yksityiselämään ja sitä Putin ei ole aikaisemmin tehnyt. (Kuorsalo 2015, 12.)

”Venäjän nykyistä hallintoa vastustavalla oppositiolla on suosikkitermi: jääkaapin ja television välinen taistelu.” ”Ajatus kulkee siten, että valtion tv-kanavilta tulviva aivopesu menettää merkityksensä siinä vaiheessa, kun jääkaappi on tyhjä.” ”Kansa nousee kapinaan”, Pekka Hakala kommentoi Helsingin Sanomien analyysissaan. (Hakala 2016, A6.)

Suomen Kuvalehden (2015, 12) mukaan Venäjän televisiokanavilla on kieltolistoja henkilöistä, joita ei saa kutsua lähetyksiin. ”Siitä on omaa ja toisten kokemusta, sillä on annettu potkuja ja muuten estetty pääsy lähetykseen.” ”Töihin ovat jääneet pelin säännöt hyväksyvät. Kun vaihtoehtoista mediaa ei ole, valtiolliselta tv-kanavalta erottaminen merkitsee ammatin harjoittamiskieltoa.”

Vaikka aineiston kirjoittajat ovat toimittajia, silti mediassa myllertää samanlainen kuvaus Venäjän median korruptiosta. Venäjän media määrää, mistä puhutaan ja milloin ja millaisen kuvan halutaan annettavan venäläisille.

Vaikutus Suomeen

Vielä kesäkuussa vuonna 2012 puhuttiin seuraavasti: ”Suomi vahvistaa tiiviitä, laaja-alaisia ja monentasoisia kahdenvälisiä suhteita Venäjän kanssa. Suomi tukee Venäjän lähentymistä Eurooppaan ja integroitumista kansainväliseen sopimusjärjestelmään.” (Aaltola 2015, 16-17.) Venäjän tulevaisuuden ennakkointi on äärettömän vaikeaa ja jälkikäteen tarkasteltuna ”Venäjä oli jo kauan kehittynyt suuntaan, joka Ukrainan kriisin myötä tuotti syvän häiriön eurooppalaiseen turvallisuuteen ja myös Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin.” (Aaltola 2015, 16-17.)

”Suomen tavaraviennin arvo supistui viime vuonna neljä prosenttia, kertoo Tulli ennakkotiedoissaan”, Helsingin Sanomien mukaan. Viennin laskuun on vaikuttanut erityisesti kaksi tekijää: vietyjen öljytuotteiden alentuneet hinnat sekä voimakkaasti vähentynyt vienti Venäjälle. Vienti Venäjälle laski tammi-marraskuussa 34 prosenttia. Lisäksi myös öljytuotteiden viennin arvo laski 41 prosenttia samana aikana. Venäjä putosi Suomen vientimaiden joukossa viidennelle sijalle viime vuoden aikana. ”Näin matalalla se ei ole ollut pitkään aikaan”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. (HS 2016.)

”Suomalaisia yhtiöitä rasittaa itänaapurin onneton taloustilanne”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. Ruplan arvo on heikentynyt noin 50 prosenttia euroon verrattuna vuoden 2014 alusta lähtien. Pudotus on vielä suurempi Yhdysvaltojen dollariin verrattuna. Esimerkiksi YIT ja Nokian renkaat ovat kärsineet Venäjän vaikeuksista. YIT:n tilauskanta pieneni ainoastaan ruplan heikkenemisen takia viime loka-joulukuussa 52 miljoonaa euroa. Koko vuoden tilikaudella Venäjän toiminnot romahtivat hurjat 44 prosenttia. Myös Nokian renkaiden myynti Venäjällä tippui 14 prosenttia. Kuitenkin Nokian renkaiden Venäjän tuotannosta yli 70 prosenttia menee vientiin, joten heikosta ruplasta on itse asiassa ollut hyötyä. Nokian renkaiden viime vuoden viimeinen neljännes oli loppujen lopuksi erittäin vahva Venäjän vaikeuksista huolimatta. (Liimatainen 2016, B12.)

YIT:n ja Nokian renkaiden tilanne on kuitenkin parempi kuin mitä esimerkiksi lääkkeiden tukku- ja vähittäiskauppa myyjä Oriola-KD:llä, joka luovutti Venäjän suhteen vuoden 2015 joulukuussa ja myi Venäjän toimintonsa kokonaan pois. Tämä johtui Ukrainan kriisin, talouspakotteiden sekä öljyn hinnan romahduksesta. Helsingin Sanomissa kerrotaan myös, että moni muu yritys on vetäytynyt kokonaan pois Venäjän epävarmoilta markkinoilta tai vähentänyt toimintojaan siellä parin viime vuoden aikana. Esimerkiksi Sanoma ja Stockmann kuuluvat näihin yrityksiin. (Liimatainen 2016, B12.)

”Epävarmuus tulevasta näkyy Venäjän taloudessa”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. Kun suomalaisilta yrityksiltä kysytään, miten säästöliekillä käyväällä Venäjällä voi pärjätä, vastauksia

tulee monia. ”Kyllä on hyvä varautua asioihin ja tehdä B-suunnitelma, ehkä myös C- ja D-suunnitelma”, sanoo suomalaisen Elecster yrityksen edustaja. ”Kun Ukrainan kriisi leimahti Venäjän tuella sodaksi, öljyn hinta halpeni ja rupla vajosi, yritys toi maitopussimarkkinoille uuden tuotteen.” ”Reagoimme taloustilanteeseen kehittämällä huokeamman tuotteen, jossa venäläisten raaka-aineiden osuutta kasvatettiin.” Lisäksi myös kummalliset ja kannattamattomalta kuulostavat kuljetusreitit ovat tulleet tutuiksi talouspakotteiden takia. ”Venäjällä on tehtävä työtä pitkäjänteisesti.” (Ahonen 2016, A26.)

”Venäjällä ovet näyttävät sulkeutuvan ulkomaisille yrityksille”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. ”Nyt puheena on tuonnin korvaaminen paikallisella tuotannolla.” Esimerkiksi suomalainen rakennusyhtiö Lemminkäinen on urakoinut yli 20 vuoden ajan Venäjän valtiollisen taidemuseon Eremitaasin valtaville kokoelmille huippuvarustellun varastokompleksin sekä lisäksi myös pienempiä urakoita. Vuonna 2016 kilpailu on koventunut siten, että tie on umpeutunut. Uudeksi urakoitsijaksi on valittu moskovalainen yritys Mehstroitrans. Tähän kisaan Lemminkäinen ei enää edes yrittänyt. (Ahonen 2016, A26.)

Lemminkäisen talonrakentamisesta Venäjällä vastaava johtaja on kuitenkin sitä mieltä, että ulkomaisilla yrityksillä on edelleen mahdollisuus päästä julkisiinkin urakoihin Venäjällä. ”Paperityöt on tehtävä pilkulleen oikein, jotta pääsee mukaan varsinaisiin huutokauppoihin urakoista”, kertoo hän Helsingin Sanomien haastattelussa. Vastaava johtaja kertoo, että on odottanut vielä pahempaa toimintaa, että esimerkiksi länsiyhtiöt alettaisiin tarkastaa kaikilla mahdollisilla tavoilla Venäjällä. ”Sellaiseen ei ole ryhdytty, mikä on ollut osin yllätyskin.” (Ahonen 2016, A26.)

Kuitenkaan kaikilla yrityksillä tilanne ei ole niin huolestuttava. ”Ruplan heikosta kurssista saavat vetoapua ne harvat suomalaisyritykset, jotka voivat tuottaa Venäjällä tavaraa halvoin kustannuksin ja viedä muille markkinoille”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. Esimerkiksi yksi hyötyjistä on UPM-Kymmene vanerintuotanto. Yrityksen vanerista 70 prosenttia myydään muualle kuin Venäjälle. Myös metsäyhtiöt hyötyvät ruplan halpuudesta raakapuun tuonnissa. ”Suomi tuo Itämeren alueelta vuodessa noin 10 miljoonaa kuutioita raakapuuta, josta 80 prosenttia tulee Venäjältä.” Kuitenkaan synkkä taloustilanne ei aiheuta riemua kaikille niille, jotka hyötyvät valuuttojen kurssista. Esimerkiksi UPM ei kaavaile Venäjälle uusia investointeja. Tähän syynä on erityisesti se, että paperiala kärsii median murroksesta ja Venäjän uusista laeista. Venäjä on rajannut ulkomaalaisten yritysten omistusoikeuden venäläismediasta 20 prosenttiin. Se on osunut erityisesti aikakauslehtiin, joiden laadukasta paperia UPM-Kymmene on myynyt Venäjälle. (Ahonen 2016, A26.)

Tulevaisuus

”Venäjän taloudesta voi sanoa suurella varmuudella, että se ei kestä, jos öljyn hinta jää pitkäksi aikaa nykyiselle tasolle”, kirjoitetaan Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa. ”Presidentti Vladimir Putinin kolmas kausi kirjataan historiaan hukattuna mahdollisuutena kulta-aikana, jolloin maan suuntaa olisi pitänyt ja voinut muuttaa.” (HS, 22.1.2016, 1.)

Venäjä on tällä hetkellä sellaisessa tilanteessa, että öljyn hinta on romahtanut. Venäjän budjetti pettää ja sitä leikataan jatkuvasti. Kansantalous kutistuu ja työvoimapanos pienenee. Joka kuudes venäläinen elää tällä hetkellä jo jopa köyhyysrajan alapuolella. Leikkaukset taas kasvattavat entisestään köyhien määrää Venäjällä. Samoin tekee myös kova inflaatio. Sen sijaan byrokratia, korruptio ja armeija voivat hyvin. (HS 2016, 1.)

Venäjän taloudellisesta ja poliittisesta tulevaisuudesta on vaikea sanoa mitään varmaa. Valtio käyttää jo nyt rahastoja, jotka on pantu sivuun Venäjän hyvinä aikoina. ”Tarkkaa kuvaa rahastojen kestokyvystä ei ole eikä voi ollakaan, sillä tilanne voi muuttua nopeastikin: ruplan arvo vaihtelee, säästöjä voidaan tehdä ja toisaalta uusia kuluja voi tulla”, kerrotaan Helsingin Sanomissa. ”Tasaisen vauhdin taulukolla he riittävät täksi vuodeksi.” (HS 2016, 1.)

”Venäjällä muhii pankkikriisi”, sanotaan Helsingin Sanomissa. Venäjällä on ollut maksurästejä seitsemän prosenttia myönnettyjen luottojen määrästä viime joulukuussa. ”Taantuma syö lainoitettujen yritysten tulosta ja samalla niiden kykyä hoitaa lainojaan.” ”Työttömyys kasvaa ja kotitalouksille tulee maksuvaikeuksia.” Lisäksi myös kolmasosa pankeista tekee tappiota. (HS 2016, 1.)

Valtion rahastot eivät kannata enää kauaa Venäjää. Ei ole kovinkaan todennäköistä, että öljyn hinta palaisi vuoden 2016 aikana tasolle, joka pitäisi Venäjää pinnalla sekä pysäyttäisi rahastojen kuivumisen. Vaikka niin tapahtuisikin ja budjettimenot tasaantuisivat, eivät ne poistaisi Venäjän talouden suuria ja hoitamattomia ongelmia, uskotaan Helsingin Sanomien kirjoituksessa. ”Romahdusta vain seuraisi luisu.” (HS 2016, 1.)

”Venäjän talouskriisi on Suomelle suru-uutinen”, kirjoitetaan Helsingin Sanomissa. ”Hyvinvoiva ja modernisoitua talous olisi ollut valtava markkina Suomelle.” Venäjän vaikeuksien vuoksi loppusaldo muuttuu huonoon suuntaan, vaikka öljyn hinnan lasku hyödyttääkin Suomea. Lisäksi saldoon voi vaikuttaa myös sekin, mitä todella tulee tapahtumaan, kun Venäjän talouden kestokyky loppuu. (HS 2016, 1.)

Turun Sanomissa (2015, 15) ennustetaan, että Venäjän kymmenen vuoden vuotuinen kasvu tulee jäämään 0,5-1,5 prosenttiin, jos hyvin käy. Venäjällä tapahtuu taantuman, ruplan heik-

kenemisen ja kiihtyvän inflaation myötä ostovoiman supistuminen. Jo nyt Venäjällä elää 20 miljoonaa venäläistä alle toimeentulon minimiin kerrotaan mediassa. Turun Sanomien mukaan Venäjän johto pyrkii siirtämään epäonnistuneen talouspolitiikkansa paineen ulkomaille. Ukrainan jälkeen saatetaan nähdä vastaavanlaisia konflikteja esimerkiksi Montenegrossa, Serbiassa ja Moldovassa pohdiskellaan Turun Sanomissa.

Venäjän talouden ahdingon syntyminen suurimmat syyt ovat öljyn hinnan romahdus sekä Ukrainan kriisin aiheuttamat poliittiset jännitteet. Nämä asiat peittävät talouden perusongelman, liiallisen riippuvuuden öljysektorista. Venäjällä tuleekin 45 prosenttia budjettituloista öljystä sekä öljytuotteista ja Turun Sanomissa arvioidaan, että nykyisellä öljyn hintatasolla Venäjä on syönyt mittavat vararahastonsa 3-5 vuodessa. (TS 30.12.2015, 15.)

Venäjän tilanteen mahdollinen parantuminen edellyttäisi sitä, että mahdollisuudet, joita Venäjällä vielä on, ohjattaisiin uuden teollisuuden rakentamiseen sekä tasapainoisen markkinatalouden vahvistamiseen. ”Tällaisesta ei ole minkäänlaisia näyttöjä. Ei edes sen yritystä.” (Rautio 2016, A5.)

8 Idänkaupan ammattilaisen narratiivi

Tässä luvussa esittelemme idänkaupan ammattilaisen narratiivin venäjän toimintaympäristöstä:

Idänkaupan romahdus

Odotamme Laurean Yrityslabran kokoushuoneessa idänkaupan asiantuntijaa. Kummallakaan oppinäytetyön tekijällä ei ole tietoa, miltä kyseinen henkilö voisi näyttää. Entuudestaan tiedossa on vain edustajan nimi ja yritys, jossa hän työskentelee. Hetken päästä aulaan tulee henkilö, joka on hyvin pukeutunut keski-ikäinen mies. Aloitamme tapaamisen toistemme esittelyillä. Mies vaikuttaa heti erittäin mukavalta ja ystävälliseltä ja haastattelu alkaakin hyvissä merkeissä jo heti ensikohtaamisesta.

Annamme idänkaupan asiantuntijalle paperin, jossa on eritelty haastattelun teemat. Tähän hän kommentoi hieman naurahtaen, että olemme löytäneet erittäin osuvat teemat ja näistä on hyvä keskustella, kun puhutaan Venäjän tilanteesta. Erityistä huomiota jo aluksi saa teema kolme, jossa puhutaan muun muassa Venäjän ihmiskohtaloista. Tähän idänkaupan ammattilainen toteaa, että ihmiskohtaloita löytyy vaikka kuinka paljon Venäjältä. Sen jälkeen hän alkaa kertoa tarinaa teemasta yksi.

Suomen talous koki kovan kolauksen 1990-luvun alussa, kun Suomessa alkoi lama-aika. Lama johtui osittain Neuvostoliiton hajoamisesta. Tuohon aikaan idänkauppa romahti. Suomen yh-

teiskunta oli siihen aikaan varautunut vain kasvuun ja kaikki työkalut ja käytänteet olivat suunniteltu kasvuun ja sen kehitykseen. ”Tähän aikaan talous oli noususuhdanteessa, joten yhtäkkiä tapahtuvaan laskusuhdanteeseen ei ollut valmistauduttu”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Kun kauppa kuitenkin kohtasi laskusuhdanteen ja kauppa romahti, ei yrityksillä ollut mitään työkaluja ja systeemejä sen ehkäisemiseen ja parantamiseen. Alan ammattilainen toteaa, että kuljetusala koki kovan kolauksen kuljetusvirran romahtamisesta, koska suhdannevaihtelut ovat erityisen näkyviä tällä alalla.

Idänkaupan ammattilainen kuvaa Venäjän 1990-luvun alkua vallankumoukseksi, mikä sai kuitenkin muutoksen aikaan hyvin nopeasti Neuvostoliiton hajoamisen ja idänkaupan romahtamisen jälkeen. Jo vuosien 1992-1994 aikana Venäjälle alkoi kuitenkin mennä tavaroita. ”Tuohon aikaan Venäjälle vietiin kaikkea mahdollista. Erytistarpeiden lisäksi maahan vietiin tavaroita, mitä venäläiset eivät edes olisi tarvinneet.” Idänkaupan ammattilainen kuvailee tilannetta myös hauskaksi, koska tavaroita meni niin älyttömästi, ettei kuljetusmäärissä ollut enää mitään järkeä. Yritykset halusivat markkinaosuuksia, mutta sen lisäksi kaupankäynnissä oli mukana myös poliittista tahtoa. Ideana oli viedä Venäjälle niin paljon kulutustavaroita mahdollisimman nopeasti, että venäläiset eivät enää koskaan haluaisi palata kommunistiaikoihin. Kuljetusalalla tämä tarkoitti sitä, että kaikki mahdolliset kapasiteetit otettiin käyttöön. Aikaisemmin alaa oli yritetty painaa alas ja moni suomalainen yritys oli jopa konkurssin partaalla, mutta muutos sai aikaan nousun, jota ei pystytty hallitsemaan.

Tuohon aikaan Suomen vienti kohdistui erityisesti Venäjään, joten se toi kuljetusalaan myös muutoksia. Erityisesti kielitaito korostui viennissä Venäjälle. ”Venäjänkieliset henkilöt yrityksissä oli kullanarvoisia”, pohtii idänkaupan ammattilainen. ”Jos joku Suomessa asuva henkilö osasi venäjän kieltä, haluttiin se usein yritysten toimintaan mukaan, kun toiminta kohdistui Venäjälle.” Ihmiset halusivat oman alan yrityksiin töihin ja tuohon aikaan perustettiin useampia niin sanottuja satelliittiyrityksiä, jotka toimivat Venäjällä.

Venäjän vallankumous pelasti useamman suomalaisen kuljetusyrityksen konkurssilta. Idänkaupan ammattilainen uskoo, että useampi yritys olisi mennyt maistraattiin lopettamaan yrityksen toiminnan muutaman kuukauden sisällä, jos vallankumousta ei olisi tapahtunut. Kun vienti Venäjälle kasvoi hurjasti vuosien 1992-1994 aikana, yrityksillä oli niin paljon tekemistä, että kädet eivät meinanneet riittää niiden tekemiseen. ”Kukaan ei voi uskoa, kuinka paljon tavaraa Venäjälle meni siihen aikaan”, yrityksen edustaja kertoo jopa hieman innoissaan. Hän myös kuvaa tilannetta ainutlaatuisiksi suomalaisille kuljetusyrityksille, eikä usko, että sellaista tilannetta tulisi enää uudestaan 1990-luvun jälkeen. Kilpailua ei ollut alalla ollenkaan, koska kaikilla alan yrityksillä oli jopa liikaa töitä. ”Asiakkaita sai jopa melkein työntää pois yrityksen asiakkaista, koska heitä oli niin paljon siihen aikaan.” Tämä oli erittäin hyvä vaihe yrityksen toiminnassa.

”Viennissä Venäjälle oli myös paljon riskejä ja turvattomuutta”, kertoo haastateltava. Kun Neuvostoliitto hajosi ja muutos kommunistista kapitalismiin alkoi, ei muutos ollut hallittavissa kuten esimerkiksi Kiinassa. Maa oli keskeneräinen. Rakennuksia oli alettu rakentaa, mutta niitä ei saatu koskaan valmiiksi. Idänkaupan ammattilainen kertoo, että vain vahvat yksilöt pärjäsivät ja he haalivat omaisuutta itselleen. Heikot yksilöt jäivät jalkoihin eivätkä pärjänneet yhteiskunnassa. Tällä tavalla Venäjän yhteiskunta toimi tuohon aikaan ja ihmisten piti taistella, jotta pärjäsivät.

Venäjän asiantuntija kuvasi kuljetusta Venäjälle epävarmana ja kertoo, että siinä oli olemassa myös paljon riskejä. Siihen aikaan kun kuljetusyritys lähti viemään merikontteja Venäjälle, he saapuivat Punaiselle Torille, jossa kontin vastaanottoja odotti kuljettajaa aidon setelin kopiolla tai puolikkaalla setelillä, jota vastaan kuljettajan piti luopua kontista. Idänkaupan ammattilainen toteaa myös, että miljoonakaupungeissa kuten Pietarissa ja Moskovassa, ei sellainen hallitsematon ja valvoton vienti ole järin turvallista. Hän toteaa myös, että se oli pohja viennille Venäjään, ja siitä vienti maahan lähti kehittymään.

Idänkaupan ammattilainen kuvaa kuitenkin sen aikaista vientiä Venäjälle upeaksi. ”Sitä voisi kuvailla kilpajuoksuksi, jossa yritykset yrittivät mahdollistaa mahdollisimman hyvän turvan vientitavaroille”. Kilpajuoksun osallisina olivat kuljetusalan yritykset ja rosvot. Yritykset keksivät jatkuvasti uusia turvajärjestelyjä turvaamaan kuljetuksen ja aina uuden keksinnön jälkeen, rosvot keksivät uuden systeemin, jolla pystyivät pääsemään kuljetuksiin käsiksi.

Vienti Venäjälle lähti kuitenkin kehittymään nopeasti. ”Kun yritykset puhuivat kehityskohteista, saattoi asia olla kehitetty jo muutaman kuukauden sisällä”, kuvailee alan ammattilainen. Ensimmäisenä tulivat turvatut parkkipaikat, jossa vientitavarat pysyivät turvassa. Aseet olivat tuohon aikaan realismia. Monessa paikassa Venäjällä odotti asemiehiä, jotka varmistivat oikeitten ihmisten pääsyn suljettuihin paikkoihin. Myös terminaalit syntyivät kaupunkeihin nopeasti.

”Usein ajatellaan, että rosvot pyörittivät rikollisuutta ja väärinkäytöstä”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Osallisina saattoi kuitenkin olla myös maan virkamiehiä. Esimerkiksi tullivirkailijat eivät saaneet palkkaa sen verran, että olisivat voineet elää, ostaa ruokaa ja elättää perheensä. He joutuivat ottamaan vastaan lahjuksia ja muita asioita, jotta pystyivät elämään ja elättämään perheensä. Jokainen otti siivunsa ja jakoi sen yhteisönsä kesken, jotta kaikilla oli hyvä olla omassa yhteisössään. Ei ollut olemassa säännöksiä ja lakeja, joita yhteiskunta olisi noudattanut.

Hyvin nopeasti alkoi kuitenkin eri säännöksiä ja lakien etsiminen Venäjän yhteiskunnassa. Olemassa oli kuitenkin vaikka minkälaisia säännöksiä, joita maan kansalaisten olisi pitänyt yrittää noudattaa. Isona ongelmana oli se, että ihmiset tulkitsivat asiat eri tavalla ja eri yhteisöt ajattelivat asioista eri tavalla. ”Maassa ei ollut samanlaista tilannetta kuten esimerkiksi Suomessa, jossa on tietyt säännöt, joita kaikkien tulee noudattaa”, mainitsee Venäjän asiantuntija.

Idänkaupan ammattilainen kertoo myös, että kuljetus- eli logistiikkapalvelussa lasketaan usein erilaisia kustannuksia yrityksen toiminnassa. Muiden kustannusten lisäksi tärkeä kustannuserä oli siihen aikaan kuljetuksien pituus. ”Jos kuljetusaikaa sai lyhennettyä entisestään, oli se hyvä asia yrityksen toiminnassa.” Kuitenkaan kuljetusmuodon ei tarvinnut välttämättä muuttua. Niin sanottu toteemipaalu kuljetusalan yritysten toiminnassa oli se, kuinka yritys pystyi selvittämään tulliselvityksen. Kun tulliselvitys oli ratkaistu, rakennettiin sen ympärille muu logistiikka. Jos tulliselvitys saatiin tuohon aikaan kuntoon, muun logistiikan järjestely oli helpompaa.

2000-luvun kukoistuskausi ja sen jälkeinen aika

Jo 1990-luvun puolivälissä yrityksellä oli kaikki varastot täynnä Suomessa. Tavaraa oli iso määrä ja yrityksellä oli paljon asiakkaita. Yrityksellä oli esimerkiksi muutama monikansallinen yritys, kuten Masterfult, joka vei Venäjälle valtavan määrän tavaraa. Yritys pärjasi hyvin. ”Tätä voisi kutsua yrityksen kultakaudeksi”, kuvailee idänkaupan ammattilainen. Laman ajan jälkeen, yrityksillä oli jopa henkilöstöpulaa ja töitä riitti yötä päivää. Puhelin soi jatkuvasti. ”Kiirettä voisi kuvata vallitsevaksi.” Kun kuljetusalan yritykset veivät tavaraa Venäjälle, korvaus haluttiin saman tien. Muuten oli suuri pelko, että maksua ei tulla saamaan koskaan. Pelko myös siitä, että maksu oli annettu, mutta tavaraa ei ollut vielä varaston lattialla, aiheutti ihmisissä pelkoa, kiirettä ja huutoa.

Kultakausi jatkui vuoteen 1998 asti, jonka jälkeen taloudessa tuli pieni notkahdus, kun ruplan kurssi romahti. Notkahdus ei ollut kuitenkaan kovin pitkä. Kuljetusalan yrityksillä se tarkoitti kuitenkin valitettavasti sitä, että notkahduksen jälkeen lähes 90 prosenttia kuljetuksista oli venäläisten omistuksessa. Ennen notkahdusta asiat olivat olleet ihan päinvastoin ja suomalaiset kuljetusyritykset elivät parhaimpia aikojaan. ”Ne suomalaiset kuljetusalan yritykset, jotka eivät perustaneet Venäjälle toimitiloja, menettivät eniten kuljetusosuuksia”, kertoo alan ammattilainen. Ruplan kurssin romahtamisen jälkeen vain muutamia suomalaisia rekkoja näkyi liikkeellä. Notkahdus ei kuitenkaan kestänyt pitkään ja täystoiminta oli käynnissä jo vuoden 2001-2002 vaihteessa.

Suomalaiset yritykset tekivät kauppaa Venäjän rajojen ulkopuolella ja Venäjä teki kauppaa Venäjän sisällä. ”Venäläisten vaatimukset ja systeemit olivat sellaisia, että ne eivät taipuneet suomalaisten moraalisiin”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Hän jatkaa: ”Kaupankäynti pysyttiin melkein jakamaan kahtia.” Tämä tilanne näkyy myös nykyään maiden välisessä kaupankäynnissä. Todella harvalla Suomessa toimivalla yrityksellä on venäläisiä asiakkaita. Mitä pienempiin yrityksiin mennään, sitä selvemmin jako näkyy.

Venäjän asiantuntija mainitsee, että vielä vuonna 2007 yrityksellä meni hyvin. Ruслан romahkamisesta oli selvitty ja yrityksen toiminta oli saatu raiteilleen uudestaan. Kuitenkin vuonna 2008 tuli uusi käänne, joka muutti vientiä Venäjälle rajusti. Tähän asti kodinelektroniikka oli ollut erittäin kysyttyä tavaraa ja sitä meni paljon Suomen kautta. Tavarat olivat arvokkaita ja tavarantoimittajat halusivat varmistaa, että tavaroiden reitti oli turvallinen ja että ne saatiin turvallisesti Venäjälle. ”Suomi oli hyvä kauppakumppani tässä, koska Suomesta tavarat meni turvallisesti eteenpäin”, kertoo haastateltava. Suomessa oli turvallisia varastoja, jotka toimivat säännösten mukaan. Kuitenkin kiristyneiden tullisäännösten takia maahantuonti siirrettiin suoraan Venäjälle, eikä Suomen kautta mennyt enää paljoa tuotteita.

Vuoteen 2008 asti Venäjän tullista oli mennyt helposti tavaraa Venäjälle. Kuitenkin vuodesta 2008 lähtien Venäjän tulli muutti toimintaansa siten, että tavarantoimittajien piti kertoa, mitä Venäjään menee ja millä hinnalla tuotteita myydään Venäjällä. Idänkaupan ammattilaisen mielestä markkinataloudessa tällainen käytäntö ei kuitenkaan ole periaatteessa mahdollista, koska yrityksillä on erilaisia asiakkaita ja hinta saattaa olla eri. ”Loppujen lopuksi tullin toiminta meni niin pitkälle, että siellä piti kertoa myös tuotteiden sarjanumerot”, kertoo Venäjän asiantuntija. Kuitenkaan tavaroita ei tullattu oikein, kunhan virkamiehet saivat osansa ja merkintä saatiin näkyviin tullin tapahtumista.

Haastateltava toteaa, että vaikein vuosi yrityksen toiminnassa oli 2012. Silloin varastot tyhjenivät radikaalisti eikä ollut tavaroita, mitä viedä Venäjälle. ”Kultaistet ajat olivat viimeistään silloin kokonaan ohi. Ei ollut enää liikaa asiakkaita.” Vuoden 2012 jälkeen yrityksen on pitänyt alkaa keskittyä ihan eri asioihin yrityksen toiminnassa kun aikaisemmin. Esimerkiksi asiakaspalvelun parantaminen on yksi tällainen asia, koska jokaisesta asiakkaasta pitää taistella ja on myös erittäin tärkeää pitää kiinni jo olemassa olevista asiakkaista.

”Ongelmana Venäjän toiminnassa ei ole koskaan ollut yksityisten yrittäjien halu verottaa yrityksiä vaan, että valtion virkailijat halusivat valtion rahaa itselleen aikaisemmin”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Yleinen käsitys maassa oli se, että säännöksiä tehtiin yksityisyri-tysten takia, mutta todellisuus oli ihan päinvastainen. Loppujen lopuksi säännösten takia olisi ollut helpompaa mennä suoraan rajan yli ja maksaa normaalit tullikustannukset ja verot, koska erilaisten säännösten takia rajanylityksestä tuli erittäin kallista ja hidasta.

Ongelmana oli se, että Venäjän valtio halusi säännellä tullin toimintaa siksi, että se saisi rahat itselleen eivätkä ne menisi muualle. Alan ammattilainen kertoo, että sen takia tullitoiminnasta tuli niin säänneltyä vuoden 2008 jälkeen. ”On ymmärrettävää, että valtio halusi rahat itselleen, mutta tapa, millä he sääntelivät tullin toimintaa, olivat kyseenalaisia.” Esimerkiksi se, että tulliin pitää ilmoittaa tuotteen hinta, millä sitä myydään Venäjällä ja hinta pitää olla jokaiselle kuluttajalle sama, on idänkaupan ammattilaisen mielestä kyseenalaista. Lisäksi myös sanktiot aiheuttivat loppujen lopuksi tilanteen, että Venäjä itse alkoi maahantuoda tavaroita isoilta valmistajilta ja samalla Venäjälle perustettiin yritysten tytäryhtiöitä toimimaan käsin maasta. Tämä mahdollisti sen, että kaikki toimivat säännösten mukaan.

Tänä päivänä tullitoiminta on muuttunut eikä ole enää niin villiä kuin muutama vuosi sitten. Venäjän ammattilainen uskoo, että tullin toiminta oli käännekohta huonompaan suuntaan ”Venäjän valtio halusi maahantuontitullien ja tariffien rahat kassaansa, eikä niin, että ne kähmitään johonkin muualle.” Tämän vuoksi tullien valvontaa lisättiin. Huonoa tullin toiminnassa oli se millä tavalla muutokset toteutettiin. ”Kaikille pitäisi myydä samalla tavalla ja hinnalla oli vaikeaa.” Seurauksena tästä isot tuottajat alkoivat itse valmistaa tuotteita sekä maahantuomaan niitä ja perustivat Venäjälle tytäryhtiötä ja varastoja. Yritykset alkoivat maksaa veroja sen mukaan, mitä tulli vaati, ja samalla he alkoivat myydä tavaroita kotimaan-kauppana. Tämän seurauksena varastot hävisivät Suomen puolelta.

Putinin valtopolitiikka ja lännen pakotteet

Erityisesti sanktiot ja muut asiat, jotka vaikuttavat Venäjän tilanteeseen, ovat idänkaupan ammattilaisen mielestä ruflan kurssi ja öljyn hinta. ”Suomen kannalta merkittäviä sanktioita ovat, ne sanktiot, jotka Venäjä on itse määrännyt.” Suomalaiset yritykset ovat menettäneet pakotteiden ja valtopolitiikan takia runsaan transitoikenteen. Tässä vaiheessa kultakausi oli jo kokonaan ohi. Tavarat, jotka liikkuvat Suomesta Venäjälle, olivat investointitavaroita ja raaka-aineita, mikä tarkoittaa sitä, että teollisuuden arvo per kuutiometri oli paljon halvempi kuin kodinelektroniikka. Tämä tarkoitti myös sitä, että niistä saatava tulo ja kate olivat paljon heikompia yrityksille. Nyt kohdeyritys elää todella surkeaa ja raskasta aikaa pakotteiden ja Putinin valtopolitiikan takia.

Alan ammattilainen tietää, että kun kyseiset sanktiot tulivat voimaan, on olemassa yrityksiä, jotka lopettivat toimintansa kokonaan. Kun tilauskanta oli Venäjällä, ei monella yrityksellä ollut muuta vaihtoehtoa kun kävellä maistraattiin ja sanoa: ”Kiitos, se oli tässä.” Ei ollut mitään mahdollisuuksia.

Haastateltavan omassa yrityksessä on tällä hetkellä sellainen tilanne, että sanktioiden jälkeen he ovat yrittäneet saavuttaa tilanteen, jossa yritys ei tekisi tappiota. Haastateltava toteaa: ”Olemme onnistuneet siinä joten kuten.” Alan yrityksillä, jotka ovat nimenomaan vertailukelpoisia idänkaupan ammattilaisen yritykseen eli tekevät kuljetuksia sisämaihin, on tilanne ollut yleisesti erittäin hankala. Yritykset menevät konkurssiin. Lisäksi myös kuljetusvolyymit ovat tippuneet.

Uudet toimenpiteet ja käytänteet

”On olemassa myös yrityksiä, jotka menestyvät”, kertoo alan ammattilainen. Kaikilla tilanne ei ole niin tuskainen. Viimeksi oli esimerkiksi uutinen, jossa Betsset myi niiden betonielementtiyrityksen kazakstanilaisille. Se oli idänkaupan ammattilaisen yrityksen asiakas ja on siis vielä edelleenkin. Hän toteaa, että on vielä edelleenkin hieman auki, mitä yrityskaupassa oikeasti tapahtui.

”Ne suomalaiset yritykset pärjäävät hyvin Venäjällä, jotka voivat käyttää venäläisiä raaka-aineita tai kenellä on tuotteen jalostuksessa työn määrällä suuri osuus”, kertoo Venäjän asiantuntija. Tämä johtuu siitä, että palkkataso on pudonnut. Venäjän markkinat ovat kuitenkin heikot tällä hetkellä, koska siellä ei ole ihmisillä rahaa. Keskiluokka on lähes kokonaan kadonnut, mikä on valitettavaa idänkaupan ammattilaisen mielestä. Ne yritykset, jotka pystyvät viemään venäläisille tuotteita, pärjäävät markkinoilla. Venäläisten raaka-aineiden käyttö on oleellista, jotta pärjää Venäjällä. Tuotteet tuotetaan usein halvalla ja raaka-aineet saattavat olla myös ulkomaisia.

Ainoa ongelma Venäjällä pärjäävillä yrityksillä Venäjällä on logistiikka. Samanlainen ongelma on Suomessa myös paperi ja metsäteollisuudessa. ”Kun tavaraa menee Suomen kautta Venäjälle, on varastoilla tavaraliikenteessä mielin määrin tyhjiä kontteja ja vientilasteja”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Kontit ovat hävinneet Suomesta ja Venäjältä taas tyhjät lastiysiköt, koska vienti on romahtanut. Nämä yritykset, jotka harrastavat vientiä Venäjälle painivat erilaisten kuljetusongelmien kanssa tällä hetkellä esimerkiksi mistä saavat tavarat menemään Venäjälle.

Yritykset ovat siirtäneet Venäjälle tehtaita. ”Tehtaiden siirtäminen jatkuu koko ajan”, kertoo haastateltava. Hän jatkaa: ”Niistä ei vain puhuta hirveästi.” Idänkaupan ammattilaisen yritys on ollut mukana esimerkiksi mediassakin julkisessa tapahtumassa, jossa ikkunatehdas Skaala vei tavaraa Venäjälle ja yritys hoiti tullipalvelut Venäjän puolella. Venäjällä yrityksen Pietarin toimipiste on erikoistunut tähän asiaan. ”Paperityön määrä on ajoittain ihan mieletöntä kun verrataan itse kuljetukseen. Kuljetus itsessään tarkoittaa periaatteessa vaan sitä, että viedään Venäjälle iso auto.” Lisäksi Viipuriin on mennyt kesällä hormielementtitehdas, jonka

kyseinen yritys myös hoiti. Idänkaupan ammattilainen tietää myös, että muun muassa Lohjalta on siirretty jotakin toimintaa Venäjälle viime marraskuussa, mutta kyseinen yritys ei ole päässyt sitä hoitamaan.

”Jos Venäjällä aikoo pärjätä, näyttää se siltä tällä hetkellä, että jotain tuotantoa pitää tehdä paikanpäällä”, pohtii idänkaupan ammattilainen. ”Että veisi vain Venäjälle tavaraa, on vaikea perustaa kasvua ja hyvinvointia, koska se on älyttömän vaikeaa.” ”Ruplan kurssi ei ole venäläisille elämäkysymys”, kertoo Venäjän tietäjä. Maan varallisuus on dollareissa ja jossain muualla kuin Venäjällä. Totta kai yritykset, jotka omistavat alkutuotannon lähteitä sekä öljyn lähteitä esimerkiksi kaivoksia ovat Venäjällä itsessään eikä niitä sieltä saa pois. Niillä on olemassa varallisuusarvo. Kuitenkin ansaittu varallisuus on viety maasta pois. Se ei ole maan tielle kovinkaan kauan. Sitten kun asiat stabiloituvat eli kun valuutan arvo tasoittuu, niin liiketoiminta alkaa taas kasvaa. Idänkaupan ammattilainen on sitä mieltä, että valuutan arvon tasoittumista ei kuitenkaan tule tapahtumaan nyt, kun venäläiset eivät tiedä ostaessaan mikä arvoista tavara on kun he saavat sen perille. Se on hankalaa.

”Yksi Venäjän suurimpia ongelmia on, se että ihmiset Venäjällä ei luota huomiseen”, kertoo haastateltava. He eivät luota valtioon eivätkä mihinkään. Venäläiset elävät tässä ja nyt. ”Kun venäläinen saa 100 dollaria käteensä ja jos yrityksellä menee huonosti, niin ei hän pelasta enää yritystä, vaan vie valuutan maasta ulos.” Hän antaa yrityksen mennä ja kärsii nahoissaan sekä on kiitollinen siitä, mitä on ehtinyt siihen mennessä kärrätä ulos yrityksestä. Toisin kuin esimerkiksi Suomessa, kun yrityksellä menee huonosti niin moni suomalainen perheyritys laittaa yritykseensä vielä enemmän rahaa ja odottaa parempaa huomista. ”Siitä tulevat maiden väliset mentaalierot”, kertoo idänkaupan ammattilainen.

”Jos ajatellaan, että jo 1990-luvun alusta lähtien, kun Venäjän uusi aika alkoi ja vielä tänäkin päivänä maan kansalaisten palkat eivät riitä elämiseen. Saa olla hirveän kekseliäs, jotta selviää. Ei ole siis ihmeäkään, että venäläiset eivät luota valtioon”, kertoo alan ammattilainen. Se on ongelma maan tilanteessa. Kuitenkin venäläiset yrittävät tehdä maan sisällä liiketoimintaa.

”Valiolla oli esimerkiksi hetki sitten ihan hirveä tilanne, jossa he olivat investoineet Venäjälle kylmätavaroita ynnä muita”, kertoo Venäjän tietäjä. Hän jatkaa: ”Niin jos olen ymmärtänyt oikein, niin Valio alkoi käyttää tuotteissaan venäläisiä raaka-aineita.” Yritys alkoi tuottaa tuotteita, mitä venäläisistä raaka-aineista pysty tuottamaan. Se oli yrityksen selviytymiskeino. ”Se joka pystyy venäläisistä raaka-aineista tuottamaan tuotteita, niin pärjää maassa.” Idänkaupan ammattilainen on ymmärtänyt, että myös Fazer on alkanut tuottamaan jotain venäläisistä raaka-aineista. ”Tällaisilla toimenpiteillä yritykset ovat pärjänneet”, kertoo haastateltava.

Yrityksen edustaja on myös huomannut, että pienemmät yritykset eivät enää vie tuotteita venäläisille markkinoille vaan ostaa ne suoraan sieltä. Se on nyt se suojautumiskeino, että ostetaan raaka-aineet Venäjän kotimarkkinoilta. Pienen hiljaisuuden jälkeen idänkaupan ammattilainen jatkaa, että on olemassa myös päätöksiä kuten Stockmannin tilanne, että toiminta lopetetaan kokonaan maassa.

Venäjän kansakunta

Idänkaupan ammattilainen kuvaa Venäjän kansakuntaa erittäin viisaaksi, arvokkaaksi ja kehittyneeksi. He eivät valita. ”Kun poliitikot tekevät tyhmiä ja munivat, niin silti ihmiset elävät siellä ja jotenkin järjestävät asiat”, kertoo alan ammattilainen. Hän arvostaa todella paljon venäläisiä ihmisyksilöitä. Maassa on hirveästi viisaita ihmisiä ja kulttuurissa yleisesti on hyvää filosofiaa. Venäjän tietäjä kuvaa Venäjän tilannetta ”härdeksi”, mikä ei ole maan kansalaisten vika vaan poliitikkojen. Lopuksi hän kuitenkin toteaa, että haastattelijoiden pitää kertoa maa missä ei haukuttaisi poliitikkoja, johon hän itse vastaa, että ehkä Kiinassa ei uskalleta haukkua.

Yrityksellä on ollut koko ajan venäläistä henkilökuntaa. Tavalla tai toisella venäläistä henkilökuntaa on ollut yrityksessä jatkuvasti vuodesta 2000 lähtien. Yritys on myös rekisteröinyt yrityksiä Venäjälle. Idänkaupan ammattilainen toteaa, että Venäjä on niin vaikea maa. Siellä pitää tietää niin paljon asioita. ”Jos minun pitäisi asua Venäjällä, niin minun elinkaari olisi pitkälläkin tähtämällä 15 minuuttia”, naurahtaa haastateltava. Lisäksi hän toteaa, että eivät suomalaiset pärjäisi Venäjällä. Selvä ero tulee jo ihan ajattelutavoissa. ”Me kun olemme asuneet täällä pohjoismaisessa demokratiassa, niin me ei pärjätä siellä.” Suomalaiset eivät osaa ajatella oikein, eivätkä he osaa olla varuillaan koko ajan. Lisäksi suomalaiset eivät mene niin röyhkeästi pöytänsä kuin venäläiset. ”Pietarissa on olemassa myös vitsi, että kun metsästä loikkii nälkäinen kani porkkanapellolle ja sitten kun aamulla mennään katsomaan, niin kani on kuolleena siellä. Tiedättekö mitä siinä on tapahtunut. Se on ollut suomalainen kani, joka ei ole uskaltanut syödä porkkanaa, kun se on ajatellut, että porkkana on jonkun toisen”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Hän jatkaa: ”Siis venäläiset pitävät meitä tyhminä.” Mutta kuitenkin moni venäläinen viihtyy Suomessa ja tulee turistiksi tänne. Suomessa asuu myös paljon venäläisiä.

Aluksi 1990-luvulla yrityksellä oli suomalaisia henkilöitä katsomassa, mitä Venäjällä tapahtuu. Mutta ei enää. ”Saa olla hirveän erikoinen ja oman alansa eksperti, jotta sinne kannattaa suomalaista lähettää”, toteaa idänkaupan ammattilainen. Venäläiset ovat kehittyneet hirveän nopeasti. Siellä on olemassa uusi sukupolvi, jota alan ammattilainen kuvaa kovaksi bisnesluokan sukupolveksi. Henkilökohtaisesti häntä naurattaa, kun Suomessa vasemmalla puolella

olevat puolueet kumartavat Venäjään päin ja siellä on puolueiden sydänystäviä. ”Venäjä on tällä hetkellä maailman kovin kapitalistinen maa.” Hän jatkaa: ”Näin se vaan on.” ”Se on vähän niin kuin humoristista, kun suomalaiset käy niitä nöyristelemässä niin totta kai niitä naurattaa.” He ovat kovia kavereita. Pienen hiljaisuuden jälkeen idänkaupan ammattilainen toteaa vielä, että venäläiset ovat älykkäitä ja kovia.

Idänkaupan tulevaisuus

Venäjän asiantuntija toteaa, että idänkaupan tulevaisuuden hahmottaminen on erittäin vaikeaa. Venäjällä on sellainen tilanne, että suomalaisella konepajateollisuudella on hirveän iso määrä hyväksytyjä tilauksia. Venäjällä on tarvetta ja Suomella on tuotteita, mitä Venäjälle viedään. Wärtsilä ja Metso ovat hyviä esimerkkejä tällaisista yrityksistä. Mutta kun Venäjällä ei toimi rahoitusjärjestelmä, kun maassa on olemassa sanktioita, esimerkiksi Euroopan Unionin puolelta asetettuja, niin he eivät pysty maksamaan tilauksia.

”Varmasti ensimmäinen näkökulma, joka Suomen puolesta auttaa, olisi se, että rahoitusjärjestelmä alkaisi toimia eli pankkijärjestelmä”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Hän jatkaa: ”Toinen varma asia olisi se, että rupla asettuisi jonnekin ja sen lisäksi myös öljyn hinta asettuisi johonkin.” Toisaalta on hyvä asia, että öljyn hinta on alhaalla, mutta toisaalta se on myös aika kamalaa. Haastateltava uskoo, että edelliset kolme elementtiä vaikuttavat tulevaisuuteen. Poliittisesti vaikuttaa se, kuka maan vallassa istuu, eli kuka tulee olemaan maan seuraava presidentti. ”On maassa varmasti arvauksia asiasta, mutta vaikea sitä on lähteä tietämään ja arvaamaan.” Hän jatkaa: ”Siitä huolimatta, kun esimerkiksi lukee Iltapäivälehtiä, joissa sanotaan, että kaikki on tämän yhden ympärillä, mitä maassa tapahtuu.” Idänkaupan ammattilainen kuitenkin uskoo, että asia ei ole näin ja siihen vaikuttaa myös maan talouspuoli. ”Kyllä se varmasti johtuu myös siitä yhdestä asiasta eli nykyisestä presidentistä. Erityisesti nämä sanktiot, mutta kyllä talousasiat pitää saada järjestykseen”, toteaa Venäjän asiantuntija.

Idänkaupan ammattilainen uskoo mahdolliseen Venäjän tilanteen parantumiseen, mutta uskoo, että se on sen varassa, mitä Putin päättää presidentinvaalien osalta, eli jatkaako hän. Hän uskoo, että se on ratkaiseva asia. Alan ammattilainen kuitenkin toteaa, että ei usko, että Venäjä lähtisi Krimiltä pois. Lisäksi hän pohtii, tuleeko Itä-Ukrainaan rauha eikä osaa sanoa, kenen käsissä se loppujen lopuksi on tällä hetkellä. Hän myös toteaa, että nämä kaikki asiat ovat hirveän vaikeita. Asioihin pitäisi pystyä perehtymään tarkasti, enemmän kuin idänkaupan ammattilaisella on mahdollisuutta uhrata aikaa asiaan. ”Ne ovat politiikkaa. Tärkeää on kuitenkin, että sanktiot alkaisivat purkautua.”

Tällä hetkellä Venäjältä ovat hävinneet kaikki länsimaalaiset tuotteet hyllyiltä. Siellä on myös tällä hetkellä varsin kova inflaatio. ”Vaikka tuotteet eivät olisikaan hävinneet kauppojen hyllyiltä, niin eivät maan kansalaiset pystyisivät ostamaan tuotteita nykyisellä ruplan kurssilla”, kertoo idänkaupan ammattilainen. Tuotteet ovat älyttömän kalliita. Ihmiset eivät matkusta maassa. Ihmiset elävät siellä säästeliästä elämää, mutta ei haastateltava ole kuullut mitään surullisia tarinoita esimerkiksi, että sadat ihmiset olisivat kuolleet nälkään jossain, koska liikkuu vain suurimmissa kaupungeissa. Neuvostoliiton ajalta tuttua on jo se, että sieltä ei ole saanut helposti asuntoja, joten samassa asunnossa on voinut asua jopa neljä sukupolvea, jotta he ovat voineet järjestää asiat. ”Toisaalta se on myös suomalaiselta kannalta ajatellen huono asia, mutta itse asiassa se on vain hyvä asia”, toteaa Venäjän asiantuntija. ”Suomessa lapset viedään päiväkotiin ja mummot potkitaan vanhainkotiin, kun eivät jalat enää kannaa.” Isä ja äiti painavat töissä. Murrosikäiset lapset lähtevät äkkiä karkuun maailmalle, jos saavat asunnon jostain. ”Meillä yhteisöllisyys hajoaa täysin”. Me ei pidetä huolta samalla tavalla lapsista kuin Venäjällä. Siellä isovanhemmat hoitaa lapsia. Pakko on tehnyt sen, että perhe on yhdessä. Siellä huolehditaan, koska ei ole järjestelmää tukemassa. Kukaan ei kannaa sohvalle leipää, jos sitä ei ole.

Idänkaupan ammattilainen toteaa, että tulevaisuuteen ei varmasti ole mitään oikeaa vastaus-ta eikä sitä kukaan osaa sanoa. Pitkän hiljaisuuden jälkeen hän jatkaa, että tämä on erittäin vaikea asia. Hän on paljon yhteydessä venäläisten kanssa, jotka eivät oikeastaan itsekään tiedä, mitä maassa tulee tapahtumaan. Maan kansalaiset ovat jo pitkään eläneet epävarmuudessa lähes koko kommunismin ajan. Haastateltava kertoo, että puhui hetki sitten noin 10 vuotta vanhemman venäläisen kanssa, joka kertoi, että ei kommunistiaika välttämättä pelkästään huonoa aikaa ollut. ”Heillä on myös hyviä muistoja siellä elämisestä ja olemisesta.” Hän jatkaa: ”Se oli kuitenkin melko helppoa aikaa.” Tämä liittyykin evoluutioon, josta Venäjän asiantuntija on jo aikaisemmin puhunut. Vain vahvimmat yksilöt jäivät henkiin ja heikommät jäivät vahvimpien yksilöiden jalkojen alle. ”Tilanne oli kamala heikommille, koska he olivat juuri saaneet asunnot ja leipä oli taattu.” He jäivät ihan heikoille. Sen jälkeen idänkaupan ammattilainen toteaa, että ei uskalla lähteä sen enempää arvailemaan, mitä maassa tapahtuu ja tulee tapahtumaan.

9 Narratiivien vertailu

Suomalaisen median ja idänkaupan ammattilaisen kuva Venäjästä ja sen tilanteesta eroavat osittain toisistaan. Niissä on kuitenkin myös samaa. Mediassa ja idänkaupan ammattilaisen haastattelussa molemmissa kerrotaan pakotteista ja yleisesti Venäjän huonosta tilanteesta ja sen vaikutuksista suomalaisten yritysten toimintaan. Molemmat tahot ovat sitä mieltä, että suomalaisia yrityksiä rasittaa itänaapurin onneton taloustilanne tällä hetkellä. Kummassakin annetaan myös kuva, että epävarmuus tulevasta näkyy Venäjän taloudessa.

Molemmat, media ja idänkaupan ammattilainen, ovat sitä mieltä, että venäläisien raaka-aineiden osuutta kasvattamalla voi pärjätä Venäjän markkinoilla. Molemmissa narratiiveissa käy ilmi, että yritysten pitää tehdä useita suunnitelmia. Ensimmäisen suunnitelman lisäksi pitää olla myös muutama muu suunnitelma, koska Venäjän tilanne on niin epävarma eikä siellä koskaan tiedä, mitä yritys joutuu kohtaamaan. Kannattamattomalta kuulostavat ja kummalliset kuljetusreitit ovat tulleet hyvin tutuiksi erilaisten talouspakotteiden takia yrityksille. Työtä on tehtävä tänä päivänä paljon enemmän kuin aikaisemmin.

Kummassakin narratiivissa mainitaan myös asiasta, että ovet näyttävät sulkeutuvan ulkomaisille yrityksille Venäjällä. Tällä hetkellä puheena on tuonnin korvaaminen paikallisella venäläisellä tuotannolla. Myös paperitöiden määrästä ja tärkeydestä mainitaan molemmissa. Ne täytyy tehdä täysin oikein, jotta on edes mahdollisuus päästä toimimaan Venäjän markkinoilla. (Ahonen 2016, A26.) Idänkaupan ammattilainen pitää kuitenkin paperitöitä ja byrokratiaa paljon suurempana haasteena kuin mediassa annetaan ymmärtää. Mediassa kommentoidaan, että yritykset ovat odottaneet jopa paljon pahempaa. Esimerkiksi sitä, että länsiyhtiöt alettaisiin tarkastaa kaikilla mahdollisilla tavoilla Venäjällä. ”Sellaiseen ei ole ryhdytty, mikä on ollut osin yllätyskin”, kertoo Venäjän asiantuntija Helsingin Sanomien haastattelussa. (Ahonen 2016, A26.) Haastattelemamme idänkaupan ammattilainen taas kertoo, että Venäjällä asiat ovat menneet jopa siihen, että tuotteiden hinnat ja sarjanumerot ovat pitäneet ilmoittaa tullille.

Media ja idänkaupan ammattilainen ovat kuitenkin molemmat sitä mieltä, että on myös yrityksiä, jotka pärjäävät Venäjän markkinoilla. Molemmat kommentoivat asiaa niin, että ne harvat menestyvät suomalaisyritykset saavat apua ruplan heikosta kurssista ja edellytyksenä on myös se, että pystytään tuottamaan Venäjällä tavaraa halvoin kustannuksin käyttämättä venäläisiä raaka-aineita, ja viedään ne muille markkinoille. Erityisesti haastattelemamme idänkaupan ammattilaisen mielestä venäläisten raaka-aineiden käyttö on tänä päivänä hyvin tärkeää.

Kummatkin narratiivit kommentoivat myös jollain tavalla Venäjän tulevaisuutta. Idänkaupan ammattilainen ei uskalla arvioida Venäjän tulevaisuutta yhtä tarkasti kuin media. Mediassa tulevaisuuden ennustaminen on paljon suurempaa. Esimerkiksi mediassa arvioidaan, että Venäjän talous ei kestä, jos öljyn hinta jää pitkäksi aikaa nykyiselle tasolle. (HS 2016, 1.) Kuitenkin molemmissa kommentoidaan, että Venäjän taloudellisesta ja poliittisesta tulevaisuudesta on vaikea sanoa mitään sen tarkempaa.

Helsingin Sanomien mukaan Venäjän rahastot eivät kannu enää kauan Venäjää. Ei ole kovinkaan todennäköistä, että öljyn hinta palaisi vuoden 2016 aikana sille tasolle, joka pitäisi Venäjää pinnalla ja pysäyttäisi rahastojen kuivumisen. Vaikka niin tulisi tapahtumaankin ja Ve-

näjän budjettimenot tasaantuisivat, eivät ne poistaisi maan talouden suuria ja hoitamattomia ongelmia, kerrotaan Helsingin Sanomissa. (HS 2016, 1.) Media antaa useampaan kertaan kuvan, että Venäjän tilanne on vain öljyn hinnan vaihteluiden syytä.

Idänkaupan ammattilainen taas uskoo, että ensisijainen ongelma on siinä, että Venäjän rahoitusjärjestelmä ei toimi, kun maassa on sanktioita. Nämä sanktiot ovat Venäjän itse asettamia ja niiden vastapakotteita. Hänen mielestään lähtökohta tilanteen parantumiseen olisi pankkijärjestelmän parantuminen. Lisäksi hänen mielestään ruplan pitäisi asettua jollekin tasolle ja myös hän kommentoi öljyn hinnan asettumista paikoilleen. Hän kertoo, että nämä kolme asiaa ovat sellaisia, jotka vaikuttavat Venäjän tilanteeseen. Lisäksi hän mainitsee, että poliittisesti vaikuttaa asiaan myös se, kuka maan vallassa istuu eli kuka tulee olemaan maan seuraava presidentti. Hän sanoo, että maassa on varmasti paljon arvauksia asiasta, mutta asiaa on vaikea lähteä tietämään ja arvaamaan etukäteen. Hän myös kommentoi, että ei usko, että asia olisi niin, että kaikki taloudelliset toimijat olisivat riippuvaisia Putinin hallinnosta. Idänkaupan ammattilainen uskoo, että Venäjän tilanteeseen vaikuttaa myös vahvasti maan talouspuoli. (Yrityshaastattelu 2016.) Mediassa taas kaikki laitetaan vain Putinin syyksi. Media kommentoi useampaan otteeseen Putinia ja antaa kuvan, että jokainen Venäjän asia pyörisi vain hänen ympärillään.

Mediassa ei uskota Venäjän tilanteen parantumiseen. Media antaa myös paljon pahemman kuvan Venäjästä ja sen tilanteesta ja uskoo, että ei ole oikeastaan mitään mahdollisuuksia tilanteen paranemiseen. Idänkaupan ammattilainen taas uskoo mahdolliseen Venäjän tilanteen parantumiseen. Hän on paljon positiivisempi puhuessaan Venäjästä kuin mediaa tarkasteltaessa. Hän kuitenkin uskoo, että Venäjän tilanteen paraneminen on sen varassa, mitä Putin päättää presidentinvaalien osalta. Lisäksi hän uskoo, että Venäjä voisi lähteä pois Krimiltä, muttei tiedä tulee Itä-Ukrainaan rauha. Hän kuitenkin kertoo, olevan tärkeää, että sanktiot alkaisivat purkautua. (Yrityshaastattelu 2016.)

Media antaa myös paljon mustavalkoisemman kuvan tilanteesta. Se ei jätä mitään arvailujen varaan, vaan kertoo mielipiteensä yksiselitteisesti. Mediaa tarkasteltaessa tulee kuva, että muita vaihtoehtoja ei edes olisi olemassa. Media antaa asioista myös paljon negatiivisemman kuvan kuin Idänkaupan ammattilainen. Idänkaupan ammattilainen toteaa useampaan otteeseen, että asiat ovat vaikeita. Lisäksi hän toteaa useampaan otteeseen, että tulevaisuuteen ei varmasti ole mitään oikeaa vastausta eikä sitä osaa kukaan sanoa varmasti. Hän myös sanoo, että ei itse uskalla lähteä sen enempää arvailemaan, mitä maassa tapahtuu ja tulee tapahtumaan. Hän kertoo, että venäläiset eivät itsekään oikeastaan tiedä, ja he elävät maassa hyvin epävarmuudessa tulevaisuudesta.

Lisäksi media ei näytä kommentoivan oikeastaan ollenkaan venäläisiä henkilöitä. Idänkaupan ammattilainen tiedostaa Venäjän ongelmat ja maan tämän hetkisen tilanteen, mutta myös kehuu Venäjää ja venäläisiä. Hän antaa venäläisistä erittäin hyvän kuvan. Hän kuvailee venäläistä kansakuntaa esimerkiksi viisaaksi, arvokkaaksi sekä kehittyneeksi. Toisaalta hän myös kertoo, että Venäjä on niin vaikea maa, että suomalaiset eivät päräisi siellä. Maiden välisten ihmisten ajattelutapa on myös hyvin erilainen. Suomalaiset eivät osaa ajatella oikealla tavalla, eivätkä olla varuillaan. Lisäksi suomalaiset eivät osaa olla niin röyhkeitä kuin venäläiset. Venäläiset ovat kovia kavereita ja tällä hetkellä sinne on muodostunut uusi sukupolvi, jota idänkaupankaupan ammattilainen kuvaa ”kovaksi bisnesluokan sukupolveksi”. Suomalaiset ovat liian nöyriä venäläisille ja kumartelevat liikaa Venäjän suuntaan.

10 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkielman tuloksista ei voida tehdä yleistyksiä, vaikka tutkimusprosessi onkin nostanut esiin useita yleistettäviksi kelpaavia havaintoja. Tulosten yleistäminen ei ole mahdollista siksi, että tutkimusaineisto on ollut suppea. Tässä tutkimuksessa tavoitteena onkin ollut tutkimuksellisten avausten tekeminen. Näiden avausten yleistettävyyden testaaminen jää mahdollisten jatkotutkimuksien varaan.

Vaikka tietoa Venäjän toimintaympäristöstä kerättäisiin kuinka paljon, on Venäjän talouden tulevaisuuden arviointi epäilemättä hyvin vaikeaa. Verrattaessa historiaan nähdään Venäjän kehityksen toistavan itseään. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen nähtiin pilkahduksia paremmasta ja venäläisillä oli hieman uskoa tulevaisuuteen ja jopa vähempivaraisilla oli toivoa oman kodin hankintaan ja vauraammasta elämästä.

Venäläisten vauraus näkyi Suomenkin puolella lisääntyneenä matkailuna, ja venäläisille turisteille jopa avattiin kauppakeskusten ovia pyhäpäivinä poikkeuslupien avulla. Suomelle Venäjä on historian saatossa aina ollut tärkeä kauppakumppani. Suomi ja Venäjä ovat tehneet omia kauppasopimuksiaan jo vuosisatoja. Tällä hetkellä Venäjän kanssa käytävä kauppa on hiipumassa, ja jos pakotteita tullaan jatkamaan, niin kauppa hiipuu vielä entisestään. Markkinoilla pärjäävät ainoastaan älyä ja näppäryyttä omaavat.

Tämän opinnäytetyön perusteella Suomen lehdistössä annetaan liian suppea kuva Venäjän oikeasta tilanteesta. Mediassa kohistaan ainoastaan Putinin toimista ja venäläisten karut kohotalot on jätetty huomioimatta. Putin on luonut Venäjästä sisäänpäin suuntautuneen maan, jolla on oma media, johon kansan on uskottava. Venäläiset ovat silti vahvaa kansaa ja haastattelemamme idänkaupan ammattilainen kuvaakin, että venäläiset pitävät suomalaisia pupujusseina, jotka loikkivat pakoon. Vietäessä liiketoimintaa mentäessä Venäjälle, olisikin hyvä olla venäläinen osana toimintaa.

Ne, jotka ovat pitkään toimineet Venäjän markkina-alueella osaavat kertoa dramaattisemman tarinan Venäjän muutoksista. Haastattelumme loi traagisemman kuvan Venäjästä ja samalla myös mielenkiintoisemman kuvan Venäjästä.

Lähteet

Painetut lähteet

Alasuutari, P. Laadullinen tutkimus. 1995. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Helanterä A. & Tynkkynen V-P., 2003. Maantieteelle Venäjä ei voi mitään. Jyväskylä: Gummerus.

Hirsjärvi S. & Hurme., H 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Iloniemi J. Maantieteelle emme mahda mitään. 2015. Jyväskylä: Docendo Oy.

Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. 2008. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes Print.

Ketola K. & Vihavainen T. 2008. Venäjän historia suomalaiselle yritysjohtajalle. Keuruu: Otavan Kirja-paino Oy.

Kniivilä K. 2014. Putinin Väkeä, Venäjän hiljainen enemmistö. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Larimo J., Parkkonen V. & Tuomala T. 2000. Vaasan Yliopiston julkaisuja, Vientimarkkinointi. Vaasa: Vaasan Yliopisto.

Olava J. 2012. Strategiatyökalujen organisaatiopoliittinen käyttö konsernin muutostilanteessa. Helsinki: Unigrafia oy.

Rautava J. & Sutela P. 2000. Venäläinen markkinatalous. Porvoo: WS Bookwell.

Salmenniemi S. & Rotkirch A., 2008. Suhteiden Venäjä. Helsinki: Hakapaino.

Savukoski, M. Vapaaksi anoreksian kahleista. 2008. Narratiivinen tutkimus selviytymispoluista. 2008. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Shlyamin, V.A. 2007. Venäjän muuttuva liiketoimintaympäristö. Venäläis-suomalaisten taloussuhdanteiden kehitys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sutela P., Ruplan maa. 2013. Helsinki: Silta.

Sutela P. & Rautava J. 2000. Venäläinen markkinatalous. Porvoo: WS Bookwell.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2002. Jyväskylä: Tammi.

Vihavainen T. 2014. Vanhan Venäjän paluu Esseitä vanhasta ja uudesta historiasta. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Viita, P. 2006. Kapitalismin ja sosialismin puristuksessa. Suomen ja Neuvostoliiton taloussuhteet. Jyväskylä: Gummerus.

Sähköiset lähteet

Eurooppa-neuvosto. 2016. Euroopan Unionin Neuvosto. Viitattu 14.2.2016.
<http://www.consilium.europa.eu/fi/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

Helsingin Sanomat. 2014. Viitattu 13.2.2016.
<http://www.hs.fi/datajournalismi/a1305861105634>

Kansantasavalta. 2015. Viitattu 9.12.2015.
<https://kansantasavalta.wordpress.com/2011/03/31/sev/>

Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 20.1.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Oppimateriaali. Viitattu 24.1.2016.
<http://oppimateriaalit.jamk.fi/oppimiskasitykset/oppimiskasitykset/konstruktivistinen-oppiminen/>

Saukkonen P. 2015. Viitattu 23.1.2016.
<http://www.mv.helsinki.fi/home/psaukkon/tutkielma/Tutkimusmenetelmat.html>

Tulli 2016. Viitattu 11.3.2016.
<http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/katsaukset/maat/venaja15/>

Narratiivinen tutkimus yliopistopedagogisen YOOP-koulutuksen merkityksestä osana Aalto-yliopiston teknillisen korkeakoulun opetushenkilöstön Yliopiston-opettajaksi tulemistä. Clavert M. 2010. Viitattu 31.1.2016.
<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/4795/isbn9789526031804.pdf?sequence=1>

Artikkelit

Aaltola, M. 2015. Toiveiden ulkopoliitiikka ei enää toimi. Suomen Kuvalehti. 8.5.2015, 16-17.

Ahonen, A. 2016. Venäjän hullu vuosi vaikutti myös suomalaisyrityksiin. Helsingin Sanomat 14.1.2016, A26-27.

Hakala, P. 2016. Medvedev: Pakotteet ovat pian historiaa. Helsingin Sanomat 14.1.2016, A22.

Hakala, P. 2016. Vladimir ja neljä miestä. Helsingin Sanomat 3.1.2016, A6-7.

Hakala, P. 2016. Venäjä myy valtion firmoja 12 miljardilla. Helsingin Sanomat 3.2.2016, A25.

Hyvönen, V. 2015. Venäjä tarvitsee talousreformia. Turun Sanomat. 30.12.2015, 3.

Kuorsalo, K., 2015. Propaganda jyrää Venäjän. Suomen Kuvalehti. 27.3.2015, 12-15.

Liimatainen, K. 2016. Venäjä puraisi pörssin yhtiöiden tuloskuntoa. Helsingin Sanomat 6.2.2016, B12.

Mallinen, J., 2015. Hyvää iltaa vatnikit. Suomen Kuvalehti. 24.4.2015, 38-39.

Marjanen, A., 2016. Ukraina liikahti kohti Eurooppaa. Turun Sanomat. 16.1.2016, 13.

Pernaa, V., 2016. Kohtaanto-ongelma. Suomen Kuvalehti. 22.1.2016, 5.

Pernaa, V., 2016. Löytyisikö Venäjältä jotain hyvää?. Suomen Kuvalehti. 19.2.2016, 10.

Pääkirjoitus. 2016. Venäjä myy ostajan markkinoilla. Helsingin Sanomat 7.2.2016, 1.

Tiilikainen, T. 2016. Putin umpikujassa. Suomen Kuvalehti. 8.1.2016, 11.

Pääkirjoitus. 2016. Venäjä syö eväitään, matka jäi tekemättä. Helsingin Sanomat 22.1.2016, 1.

Raeste, J. 2016. ”Venäjään ei kannata suhtautua liian toiveikkaasti”. Helsingin Sanomat 13.2.2016, A14.

Rautio, P. 2016. Venäjän talous putosi vietaivälle pohjalleen. Helsingin Sanomat 10.1.2016, A5.

Julkaisemattomat lähteet

Yritys X. Idänkaupan ammattilaisen haastattelu.10.2.2016. Lohja.

Kuviot

Kuva 1: Venäjän lähihistoria (Salmenniemi & Rotkirck 2008, 6)	10
Kuva 2: Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys	18
Kuva 3: Suomen ja Venäjän välinen kauppa (Tulli 2016)	22

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun runko.....	63
---------------------------------------	----

Liite 1: Teemahaastattelun runko 10.2.2016

1. Neuvostoliiton hajoaminen romautti aikanaan Suomen idänkaupan. Elpymiseen meni vuosia, mutta ehdimme kuitenkin 2000-luvulla elää uutta idänkaupan kukoistuskautta. Kerro tästä kultakaudesta omien kokemuksiesi pohjalta?
2. Milloin ja miten Putinin valtapolitiikan ja lännen pakotteiden aiheuttama laskukausi alkoi vaikuttaa oman yrityksesi toimintaan? Kerro myös tietämiäsi esimerkkejä muiden yritysten tilanteesta ja ihmiskohtaloista.
3. Millaisia toimenpiteitä ja uusia käytäntöjä suomalaiset idänkaupan toimijat ovat kehittäneet nykyisessä tilanteessa? Entä venäläiset toimijat?
4. Mitä ajattelet idänkaupan tulevaisuuden näkymistä - mitä uusi noususuhdanne edellyttäisi?